

LASTENSUOJELULAIN MUKAISEN ILMOITUSKYNNYKSEN MUUTOS VUONNA 2015

Lakimuutoksen vaikutus poliisille tehtäviin ilmoituksiin ja poliisin työmäärään

Jukka Järvinen

3/2017

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Jukka Järvinen	Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Lastensuojelulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden muutos vuonna 2015	Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi	Opinnäytetyön muoto	
Pauliina Potila	Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä		
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on pyrkiä selvittämään, onko lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuskynnykseen tehdyllä muutoksella ollut vaikutusta poliisille tehtyjen ilmoitusten määrään henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa asianomistajan ollessa alaikäinen, ja tätä kautta poliisin työmäärään.</p> <p>Tutkimuksen keskiössä on 1.4.2015 voimaan tullut lastensuojelulain muutos. Tilastot tutkimusta varten on kerätty vuosilta 2006-2016 ja tänä aikana ilmoitusvelvollisuuteen on tullut kolme muutosta, vuosina 2008, 2011 ja 2015. Näitä kaikkia muutoksia tutkitaan, mutta päähuomio annetaan viimeisimmälle lakimuutokselle. Tilastoja vertaillaan koko Suomen osalta, sekä Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella. Rikosnimikkeet, joita vertailussa on käytetty ovat pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset, joissa asianomistajan on lapsi, eli alle 18-vuotias henkilö.</p> <p>Opinnäytetyössä käydään pintapuoleisesti läpi lastensuojelua yleisesti ja tarkemmin ilmoituksiin ja ilmoitusvelvollisuuteen liittyvää 25 pykälää. Yhtenä osuutena on osittain avattu poliisissa työskentelevän rikostutkijan työnkuvaa lapsen ollessa asianomistajana. Työtä ei ole yksityiskohtaisesti tai kokonaisuudessaan lueteltu, vaan tarkoituksena on antaa lukijalle ymmärrys muutamista erityistä taitoa, ymmärrystä ja aikaa vaativista erikoistehtävistä.</p> <p>Johtopäätökseksi tutkimuksesta tuli, että lakimuutoksilla on ollut vaikutusta ilmoitusmäärään, niitä kasvattavasti. Vaikka muutokset olivat selkeitä juuri niinä vuosina, jolloin lakimuutokset tulivat voimaan, on tutkimuksessa otettu huomioon myös muita niitä selittäviä tekijöitä. Esimerkiksi lievän pahoinpitelyn muuttuminen virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi vuonna 2011.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
41	Maaliskuu 2017	Amk2017ONT
Avainsanat		
lastensuojelu, lastensuojeluilmoitus, ilmoitusvelvollisuus, työmäärä, lakimuutos, poliisi		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Poliisin työmäärän käsite.....	4
1.2 Tutkimusongelmat ja analyysitapa	4
2 YLEISTÄ LASTENSUOJELUSTA JA LASTENSUOJELULAIN 25§ TARCOITTAMASTA ILMOITUSVELVOLLISUUDESTA.....	5
2.1 Lastensuojelulaki 25§	5
2.2 Ensimmäinen momentti.....	7
2.3 Toinen momentti	7
2.4 Kolmas momentti	8
2.4.1 Kohta 1.....	8
2.4.2 Kohta 2.....	8
2.5 Neljäs momentti	9
2.6 Ilmoituskynnykset ja todennäköisyysasteet	10
2.6.1 Lastensuojelulain alainen ilmoituskynnys	10
2.6.2 Poliisin esitutkintakynnys ja todennäköisyyden asteet.....	10
2.6.3 Poliisin tekemä lastensuojeluilmoitus.....	11
3 RIKOSLAIN PYKÄLIÄ HENKEEN JA TERVEYTEEN KOHDISTUNEISSA RIKOKSISSA.....	12
3.1 Rikoslaki 21 luku pahoinpitelyistä	12
3.1.1 Pahoinpitely	14
3.1.2 Lievä pahoinpitely	15
3.1.3 Törkeä pahoinpitely	15
3.2 Törkeän rikoksen ilmoitusvelvollisuus viranomaiselle	16
4 LAKIMUUTOKSET LASTENSUOJELULAIN TARCOITTAMAAN ILMOITUSVELVOLLISUUTEEN	16
4.1 Lakimuutos vuonna 2008	16
4.2 Lakimuutos vuonna 2011	18
4.3 Lakimuutos vuonna 2015	18
4.4 Lakimuutos vuonna 2017	19
5 POLIISIN TYÖN SISÄLTÖÄ JA TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIA LAPSIIN KOHDISTUNEEN RIKOKSEN TUTKINNASSA	19
5.1 Esiselvitys.....	20
5.2 Rikosilmoitus.....	21
5.3 Sekalaisilmoitus.....	22
5.4 Moniammatillinen yhteistyö ja viranomaisyhteistyö	23
5.4.1 Viranomaisneuvottelu ja -haastattelu osana esitutkintaa	24
5.4.2 Syyttäjälle tehtävä ennakoilmoitus ja tutkintasuunnitelma	25

6 TILASTOT HENKEEN JA TERVEYTEEN KOHDISTUNEISTA RIKOKSISTA, ALAIKÄISEN OLLESSA ASIANOMISTAJANA.....	26
6.1 Tilastoista ja niiden tulkinnasta.....	26
6.2 Lievät pahoinpitelyt.....	28
6.3 Pahoinpitelyt.....	31
6.4 Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset.....	33
7 YHTEENVETO.....	35
7.1 Johtopäätökset	35
7.1.1 Ilmoitusmäärät ovat kasvaneet.....	35
7.1.2 Poliisin työmäärä on lisääntynyt.....	36
7.2 Pohdintaa	37
LÄHTEET	39

1 JOHDANTO

Maailmassa on koettu viimeisen viidentoista vuoden aikana merkittävä määrä muutoksia, tämä koskee myös poliisin toimintaympäristöä. Perusajatus ei kuitenkaan poliisitoiminnassa ole muuttunut, poliisi ottaa edelleen rosvoit kiinni. Ydinosaaminen ja päivittäistoiminta on tänä aikana tietenkin muuttunut huomattavasti. Poliisi kehittää itseään jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Yksi vaikeimpia osa-alueita poliisin työssä on lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinta. Siinä vaadittava hienovaraisuus, erityistoimet perustyöhön kytkettynä, ja lapsen lähipiirissä olevien henkilöiden tutkinnassa mukana pitäminen tuottavat aikuisiin kohdistuvaan tutkintaan verraten huomattavasti enemmän työtä. Paitsi että lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinta on työläämpää ja enemmän aikaa vievää, se vaatii myös erityisosaamista. Nämä kaikki yhdistettynä, voidaan todeta lapsiin kohdistuvan rikostutkinnan olevan vaativaa poliisityötä.

Ollessani suorittamassa poliisin ammattikorkeakouluopintoihin liittyvää työharjoittelujaksoa rikostorjuntasektorilla, ohjaajanani oli kokenut vanhempi konstaapeli, joka tutki paljon myös lapsiin kohdistuvia rikoksia. Pääsin hänen mukanaan tutustumaan erityisosaamista vaativiin haastatteluihin, kuulusteluihin, neuvotteluihin ja palavereihin. Osallistuessani moniin hyvin erilaisiin poliisitoimintaa tukeviin toimiin, aloin miettimään, onko tämänlaisia rikostutkintaa tukevia toimia mahdollista järjestää muulla tavoin? Ymmärsin kuitenkin, että toiminta on pitkälle suunniteltua ja hiottua, eikä virheisiin ole varaa lasten kustannuksella.

Keskustellessamme lapsiin liittyvistä rikosasioista, minulle kerrottiin lapsiin liittyvien tutkintojen lisääntyneen lastensuojelulain muutoksen jälkeen. Koska ”lapsijutut” ovat muutoinkin normaalia perustutkintaa työläämpiä, on työmäärä tuntunut kasvavan poliisissa. Tästä keskustelusta ajatus opinnäytteestä lähti.

Mietin kuinka asiaa voisi tutkia. Olisi mahdollista tehdä empiiriseen kokemukseen perustuvia haastatteluja, joiden avulla voitaisiin selvittää lapsirikosjuttujen kanssa työskentelevien henkilökohtaisia kokemuksia asiasta. Pitäisikö asiaa selvittää kuitenkin vain numeerisen tiedon ja kerätyn informaation pohjalta vai tehdäkö näiden kombinaatio? Koska keskusteluissa tuli esiin lastensuojelulakiin tehty muutos vuonna 2015, otin lakimuutoksen tarkasteluun. Selvisi, että muutos koski rikoslain 21 lukuun liittyvää ilmoitusvelvollisuutta. Tutkimus tulisi siis rajata vain henkeen ja terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin. Käytännössä lakia pyrittiin muuttamaan pahoinpitelyihin liittyvien tapausten vuoksi, joten aluetta rajattiin edelleen koskemaan pahoinpitelyä ja lievää pahoinpitelyä. Mukaan otin myös kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset, jotta määrällistä trendiä pystytään vertaamaan aktuaalisemmin. Aluksi tutkimus koski vain Sisä-Suomen poliisilaitosta, mutta päätin ottaa mukaan myös valtakunnallisen tilaston, jotta tutkimus osoittaisi laajemmin lastensuojelulain päivittämisen mukanaan tuoma muutosta.

1.1 Poliisin työmäärän käsite

Koin tärkeäksi avata *työmäärä* sanaan sisältyviä toimintamahdollisuuksia. Tässä opinnäytetyössä ei ole kuitenkaan tyhjentävästi lueteltu kaikkea poliisin työtä, joka liittyy alaikäisten asianomistajien henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa tapahtuvaan tutkintaan. Mutta työmäärä on käsitteenä abstrakti, joten lukijalle on hyvä avata eräitä poliisin lapsirikostutkintaan liittyviä toimintamalleja, jotka ovat sekä ajallisesti kuormittavia että ammattitaitoon peilaten vaativia tehtäviä.

Opinnäytetyössä on käsitelty lastensuojelulaissa määrätyn ilmoitusvelvollisuuden pykälä, poliisin rikostorjuntasektorilla toimivan konstaapelin työtä liittyen lapsiin kohdistuneiden väkivaltarikosten tutkintaan, sekä tarkasteltu tilastoja kymmenen vuoden ajalta, alaikäisten asianomistajien osalta henkeen ja terveyteen liittyvissä rikoksissa.

Tämä opinnäyte on tehty osaltaan osoittamaan, että poliisin työmäärä on sidottu muidenkin viranomaisten toimintaan ja heidän ammatillisen osaamisen kehitykseen. Vaikka lakimuutos koskee sosiaaliviranomaiselle tarkoitettua lakia, sen vaikutus näkyy myös poliisin arjessa. Selityksiä poliisille ilmoitettujen väkivaltarikosten osalta on monia, mutta tässä opinnäytetyössä pyritään selvittämään ilmoitusvelvollisuudenkynnyksen madaltamisen, sekä ilmoitusmäärän muutoksen välistä korrelaatiota.

1.2 Tutkimusongelmat ja analyysitapa

Onko lastensuojelulakiin tehty ilmoitusvelvollisuuden muutos vaikuttanut poliisille tehtyihin ilmoituksiin henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten osalta, alaikäisen ollessa asianomistajana?

Mistä poliisin työ yleisesti koostuu tutkittaessa alaikäisiin kohdistuneita pahoinpitelyrikoksia?

Vaikuttaako ilmoitusmäärän muutokset poliisin työmäärään?

Valitsin tutkimustavakseni osittain kirjallisuuskatsauksen ja osittain tilastollisen tutkimuksen. Tämän kaltaisen tutkimuksen toteuttamisessa olisi voitu käyttää muutakin tutkimusmenetelmää. Tutkittaessa työmäärää olisi tietoa kyetty pohjaamaan myös empiiriseen kokemukseen, joten vaihtoehtoisina tutkimusmenetelminä olisi voitu käyttää esimerkiksi kyselyä tai haastattelua. (Heikkilä 2008, 179.)

Opinnäytetyössä käytetään lähteinä mm. Hallituksen esityksiä ja korkeimman oikeuden ratkaisuja. Tämänkaltaisen lainsäädännön tulkitsemisessa on käytetty oikeusdogmaattista menetelmää. Oikeustieteellisen tutkimuksen usein käytetty lainopillinen lähestymistapa pyrkii selvittämään ja analysoimaan oikeudellisia ongelmia. Voidaan esimerkiksi selvittää kuinka tiettyä säännöstä tulisi tulkita lakitekstin ja valmisteluaineiston, tai sitä sivuavan aiemman tutkimuksen mukaan. (Husa ym. 2005, 18.)

Raportoinnissa pyrin analysoimaan tilastossa näkyvää muutosta, verraten sitä teoreettiseen pohjaan lakimuutosten ja niiden taustalla olleiden esitysten kesken. Analyysitapana käytän selittämiseen pyrkivää lähestymistapaa, jota on jaoteltu myös tilastollisena analyysinä ja

päätelmien tekona. Kyseessä on sekoitus omaa päätelmää, tilastollista tulkintaa ja opittua faktaa. (Hirsjärvi ym. 1995, 56.)

2 YLEISTÄ LASTENSUOJELUSTA JA LASTENSUOJELULAIN 25§ TARKOITTAMASTA ILMOITUSVELVOLLISUUDESTA

Lastensuojeluilmoitus on jo nimensäkin perusteella tehtävä silloin, kun lapsen etua halutaan suojata. Lastensuojelusta vastaa ensisijaisesti sosiaaliviranomainen. Kaikki ihmiset ovat oikeutettuja tekemään lastensuojeluilmoituksen, mikäli lapsen etu on uhattuna. Lapsi voi itse omalla toiminnallaan tai käytöksellään aiheuttaa lastensuojeluilmoituksen. Käytännössä lapsi voi aiheuttaa lastensuojeluilmoituksen itse syyllistyessään epäiltyyn rikolliseen toimintaan, käyttämällä päihteitä tai vaikka käyttäytymällä itsetuhoisesti. Myös ainoastaan aavistus mahdollisesta lapseen kohdistuneesta epäedullisesta teosta, olosuhteesta tai suhteesta riittää lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Kynnys tehdä ilmoitus sosiaaliviranomaiselle tulee olla matala. On sosiaaliviranomaisen tehtävä arvioida, onko ilmoitus huomioon otettava tai toimenpiteitä aiheuttava. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on kuitenkin harkinnan varassa. Ilmoituksen tekijän ei tarvitse olla varma siitä, onko lapsi lastensuojelun tarpeessa. Ilmoittajan subjektiivinen arvio esimerkiksi lapsen kodin olosuhteista tai lapsen käytöksestä riittää. Niistä on kuitenkin oltava perustellusti pääteltävissä tarve lastensuojelulle. (Lastensuojelulaki 4§ (13.4.2007/417); AOA 30.11.2011, diaarinumero 3360/4/10.)

Lastensuojeluilmoitusta tulkittaessa, on aina nähtävä lapsi yksilönä. Lapsen yksilöllinen etu on prioriteettina ja ohjaa lastensuojelutoimintaa. On pyrittävä tekemään ratkaisuja, jotka ovat juuri kyseisen lapsen kannalta, hänen elämäntilanteensa huomioon ottaen paras mahdollinen vaihtoehto. Tietynlaisiin ratkaisuihin päätyminen lastensuojelussa ei välttämättä ole jokaiselle lapselle edullisin vaihtoehto. Joskus myös ratkaisut, joita lastensuojeluviranomaiset tekevät, ovat lapsen tai hänen huoltajansa tulkinnan mukaan vääriä. Lastensuojeluviranomainen suorittaa lastensuojeluun liittyviä toimia lain mukaisesti, pyrkien ratkaisuun, joka tukee lapsen kehitystä ja tulevaisuutta. (Lastensuojelu.info.)

2.1 Lastensuojelulaki 25§

Lastensuojelulain 25§ (1111/2016) on lueteltu kaikki tahot, jotka ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen.

Jonkin seuraavista tahoista palveluksessa tai luottamustoimessa oleva, vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä:

- 1) sosiaali- ja terveydenhuolto tai lasten päivähoito;
- 2) opetustoimi;
- 3) nuorisotoimi;
- 4) poliisitoimi;
- 5) Rikosseuraamuslaitos;
- 6) palo- ja pelastustoimi;
- 7) sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottaja;
- 8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjä;
- 9) seurakunta tai muu uskonnollinen yhdyskunta;
- 10) kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitettu vastaanottokeskus tai järjestelykeskus;
- 11) hätäkeskustoimintaa harjoittava yksikkö;
- 12) koululaisten aamu- tai iltapäivätoimintaa harjoittava yksikkö;
- 13) Tulli;
- 14) rajavartiolaitos;
- 15) ulosottoviranomainen;
- 16) Kansaneläkelaitos

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:

- 1) rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko; tai

2) sellainen rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Sen estämättä, mitä 1 ja 3 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

Tutkimuksen kohteena olevat muutokset lastensuojelulain 25§:ään tulivat voimaan 1.4.2015. Viimeisin muutos siihen tehtiin 1.1.2017, jolloin ensimmäisen momentin tekstiä muutettiin ja viimeisimpänä ilmoitusvelvollisena listalle lisättiin Kansaneläkelaitos.

Henkilölle, joka ei päivittäin tai lähes päivittäin ole tekemisissä lakitekstin kanssa, lain tulkitseminen saattaa olla haastavaa. Ymmärtääkseen lakipykälää, se on hyvä pilkkoa osiin. Lakimuutoksen taustalla oleva Hallituksen esitys 164/2014 ottaa kantaa siihen, mitä muutoksia lakiin haluttiin tulevan ja miten lakia tulee tulkita.

2.2 Ensimmäinen momentti

Lain ensimmäisessä momentissa on tyhjentävästi pyritty luettelemaan kaikki viranomaistahot, joiden vastuulla lastensuojeluilmoituksen tekeminen kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle vähintäänkin on. Momentissa kerrotaan velvollisuuden koskevan jokaista viranomaista, kumoten suoraan myös salassapitosäännökset.

Lista on erittäin kattava, mutta lakiin ei tietenkään kyetä lisäämään jokaista lasten kanssa toimivaa tahoa. Tämän vuoksi ensimmäisen momentin listaa ennen on kirjattu vielä niin kutsuttu kaikki toimijat kattava lause, jonka mukaan ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat myös vastaavissa tehtävissä toimivat henkilöt. Tässä momentissa vastaavalla tehtävällä ei tarkoiteta vastuullista tehtävää, vaan pyritään tuomaan kaikki lasten kanssa toimivat ilmoitusvelvollisuuden piiriin, rinnastamalla heidät vastaavan tyyppisiin tehtäviin. (Räty 2015, 223)

Ilmoitusvelvollisuus sitoo kuitenkin vain niitä, jotka ovat jonkinlaisessa palvelussuhteessa kyseessä olevaan viranomaiseen tai siihen rinnastettavaan tahoon. Velvollisuus ilmoituksen teolle syntyy, jos henkilö saa toimessaan tiedon lapsen suojelutarpeesta. Vapaa-ajalla henkilöä ei sido ilmoitusvelvollisuus, tällöin on hänellä oikeus tehdä lastensuojeluilmoitus lain toisen momentin mukaisesti. Mikäli henkilö on vapaaehtoistyössä, ilmoitusvelvollisuutta ei synny. (Räty 2015, 224.)

2.3 Toinen momentti

Lastensuojelulain 25§ toisessa momentissa annetaan yksiselitteisesti oikeus kaikille ihmisille oikeus tehdä lastensuojeluilmoitus, salassapitosäännösten estämättä. Tämä momentti ei jätä tulkinnan varaa. Vaikka kaikki ihmiset eivät olekaan velvollisia lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, heillä on silti siihen harkinnanvarainen oikeus.

2.4 Kolmas momentti

Kolmas momentti käsittelee poliisille tehtävää ilmoitusvelvollisuutta. Tämä on toki lastensuojeluun liittyvä ilmoitus, mutta poliisille tehtävässä ilmoituksessa ei puhuta terminologisesti lastensuojeluilmoituksesta, eikä myöskään rikosilmoituksesta. Kolmannessa momentissa puhutaan jälleen velvollisuudesta ja velvollisuus koskee ensimmäisessä momentissa käsitellyjä henkilöitä.

Virantoimituksessaan olevan henkilön poliisille tehdyn ilmoituksen lisäksi on tehtävä ilmoitus myös kunnan sosiaalitoimeen. Tällä varmistetaan lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Vaikka poliisi on myös velvollinen lastensuojeluilmoituksen tekemään, mikäli on syytä epäillä rikosta, tällä varmistetaan, ettei sosiaaliviranomainen jää asiasta tiedottomaksi. (HE 164/2014 vp.)

2.4.1 Kohta 1

Poliisille tulee tehdä ilmoitus silloin, kun 1. momentissa tarkoitetuille henkilöille on työtehtävässään toimiessa tullut tietoon asioita, joiden perusteella heillä on syytä epäillä tapahtuneen rikoslaissa rangaistavaksi säädetty seksuaalirikos, tai henkeen ja terveyteen kohdistunut rikos, josta laissa on säädetty vähintään kahden vuoden vankeus enimmäisrangaistuksena.

Rikoslain 20 (24.7.1998/563) luvussa käsitellään seksuaalirikoksia. Lastensuojelulaissa ei eritellä mitä epäiltyä seksuaalirikosta lapseen on kohdistettu. Rikoslaissa kaikki seksuaalirikokset ovat säädetty rangaistavaksi, eikä rangaistuksen suuruudella ole tässä kohdassa merkitystä. Näin ollen mikä tahansa epäilty seksuaalirikos velvoittaa ensimmäisessä momentissa kerrotun henkilön tekemään ilmoituksen poliisille. Haasteena tälle ilmoituksen teolle on momentissa mainittujen henkilöiden lakituntemus seksuaalirikoksen tunnusmerkistön osalta.

Rikoslaissa säädetään rajoitussäännös, jossa tekoa ei pidetä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, jos alle kuuttatoista vuotta nuorempiin on kohdistunut edellä mainittu teko, mikäli tekijä on henkisesti ja ruumiillisesti yhtä kehittynyt, eikä teon aikana loukata henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. (Rikoslaki 20 luku 7a§.)

2.4.2 Kohta 2

Henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikosepäilyissä ilmoitus tehdään poliisille niissä tapauksissa, joissa on säädetty enimmäisrangaistus vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tämä tarkoittaa pykälän rangaistusmaksimin olevan vähintään kaksi vuotta vankeutta. Lukuun ottamatta lievää pahoinpitelyä, vammantuottamusta ja pelastustoimen laiminlyöntiä, kaikki rikoslain 21 luvun rikokset täyttävät edellä mainitun rangaistusasteikon. Kolmannessa momentissa tarkoitettun henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten erottelulla on pyritty saamaan lievä pahoinpitely poliisille tehtävän ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle. Lievästä pahoinpitelystä voidaan tuomita ainoastaan sakkorangaistus.

Suomalaisen lainsäädännön mukaan kaikki lapsen fyysinen kurittaminen on laitonta. Vanhanaikaiset tukkapölyt, tukistukset ja luunapit ovat lähihistoriassamme olleet tavallista arkipäivää. Nämä kyseiset kurituskeinot ovat kaikki pahoinpitelyrikoksia. Kuitenkin rikoksen vähäisyyden vuoksi ne tutkitaan lähes poikkeuksetta lievänä pahoinpitelyinä. Yleisen oikeuskäytännön mukaan yksittäisiä luunappeja tai tukistamisia voidaan pitää lievänä pahoinpitelyinä (KKO 1993:151). Mikäli teot ovat vakavampia tai näitä edellä mainittuja tekoja on tapahtunut useammin, on kysymys pahoinpitelystä ja tämä rikosnimike ylittää poliisille ilmoituksen kynnyksen. Ei ole viranomaisen tai lapsen edun mukaista ilmoittaa välttämättä jokaisesta yksittäisestä lievästä pahoinpitelystä poliisille. Tämänkaltaisia rikoksia tapahtuu hyvin paljon ja niiden tutkiminen on hyvin haastavaa. Lapsen henkinen kehitys saattaa järkkyyä suhteettoman paljon siitä, että häntä kuulustellaan poliisin toimesta. Tällöin täytyy viranomaisen pystyä tekemään arvio vähimmän haitan periaatteen mukaisesti. Lievä pahoinpitely on lisäksi syyteoikeudellisesti säädetty pääsääntöisesti asianomistajarikokseksi. Syyttäjä saa kuitenkin syyttää lievästä pahoinpitelystä sen kohdistuessa alaikäiseen tai sen ollessa lähisuhdeväkivaltaa (Rikoslaki 21 luku 16§ (13.5.2011/441)). (Poliisin ohje 1.4.2015 lastensuojelulaissa ilmoitusvelvollisuuden muutokseen koskien lapsiin kohdistuneita epäiltyjä pahoinpitelyjä.)

Harhaan johtava ajatus lapsiin kohdistuneesta väkivallasta yleisesti on, että se ei voi olla lievä. Lainsäätäjä ei kuitenkaan ole erotellut tunnusmerkistössä sitä, onko kyseessä aikuinen vai lapsi. Tästä syystä lapseen kohdistunut pahoinpitelykin voi olla lievä pahoinpitelyä. On kuitenkin muistettava, että pahoinpitelyn tunnusmerkistössä mainitaan kipu ja terveyden vahingoittaminen. Kivun mittaaminen on lähtökohtaisesti mahdotonta ja se on hyvin suhteellinen käsite. Puhuttaessa aikuisesta tai muutaman vuoden vanhasta lapsesta, sama teko tuottaa eri määrän kipua. Tämä puhuu sen puolesta, että isku lapseen on useammin perusmuotoinen pahoinpitely, kuin aikuiseen kohdistettu isku.

Eroa lapseen ja aikuiseen kohdistuneen rikoksien välillä on se, että kaikki lapsiin kohdistuneet rikokset ovat virallisen syytteen alaisia (RL 21 luku 16§). Näin ollen asianomistaja ei saa lievässäkään pahoinpitelytapauksessa päättää jätetäänkö tapaus tutkimatta. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 48.)

Henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista myös vammantuottamus ja pelastustoimen laiminlyönti jäävät ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle niiden rangaistusmaksimin vuoksi. Näistä rikoksista säädetty enimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta.

2.5 Neljäs momentti

Neljännessä momentissa kumotaan rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvien tahojen velvollisuus salassapitovelvollisuuden rikkomiseksi. Näille tahoille annetaan vapautus velvollisuudesta ilmoittaa epäilyistään viranomaisille ja heidän ilmoitusvelvollisuus säädetään tai määrätään erikseen heitä koskevilla säännöksillä.

2.6 Ilmoituskynnykset ja todennäköisyysasteet

Puhuttaessa ilmoituksista, tässä yhteydessä tarkastellaan kahta erillistä ilmoitusta. Lastensuojeluilmoitusta, joka tehdään sosiaaliviranomaiselle, ja toisaalta taas lastensuojelulaissa määriteltyjen viranomaisten epäilystä rikoksesta tekemiä ilmoituksia poliisille. Poliisin tekemä ilmoitus koskee vain lastensuojeluilmoitusta poliisin toimiessa esitutkintaviranomaisena. Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus taas on pelkästään poliisille tehtävä ilmoitus, sosiaalitoimen selvittäessä jo esiin tullutta lastensuojelutarvetta. Kun taas muiden viranomaisten velvollisuus on tehdä ilmoitus sekä poliisille että lastensuojelulle.

2.6.1 Lastensuojelulain alainen ilmoituskynnys

Poliisille tehtävän ilmoituksen kynnys on matalin käytössä oleva epäilykynnys. Kyseessä on syytä epäillä -kynnys, joka poikkeaa viranomaisen samannimisestä rikoksen syytä epäillä -kynnyksestä. Tarkoituksena on, ettei poliisille ilmoittajalla tarvitse olla täyttä varmuutta rikoksen tapahtuneen, vaan pelkkä epäily asiasta riittää (HE 164/2014 vp).

Käytännön tasolla tässä puhutaan subjektiivisesta tulkinnasta, eli ilmoituksen tueksi ei vaadita minkäänlaista näyttöä tai todisteita. Henkilö voi siis oman, hyvin pienenkin epäilyn perusteella ilmoittaa asiasta poliisille. Kyseessä on yhden ihmisen henkilökohtainen kokemus tilanteesta, jossa hän oman elämäkokemuksensa perusteella epäilee rikoksen tapahtuneen. (HE 164/2014 vp.)

Vastuu rikosilmoituksen kirjaamisesta jää kuitenkin esitutkintaviranomaiselle, yleensä poliisille, joka harkitsee esitutkintalain 3.3§ (22.7.2011/805) perusteella, onko esitutkinta toimitettava. Mikäli ilmoittaja epäilee rikoksen tapahtuneen, on esitutkintaviranomaisen kirjattava siitä ilmoitus (Esitutkintalaki 3.1§).

2.6.2 Poliisin esitutkintakynnys ja todennäköisyyden asteet

Poliisille tehtävä ilmoitus tehdään, jos lastensuojelulain 25§ kolmannessa momentissa mainittuja rikoksia on syytä epäillä. Lastensuojelulain mukaisen ilmoituksen tekeminen syytä epäillä -kynnyksen perusteella on erotettava esitutkintaviranomaisen epäilykynnyksestä. Esitutkintalain 3.3§ mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Laissa tulkitaan syytä epäillä -kynnystä niin, että esitutkintaviranomaiselle riittää jokin perusteltu epäily tapahtuneesta. Kynnystä on kuvattu HE 14/1985 seuraavasti: ”*Rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen.*” Tämä lain sanamuoto jättää poliisille esitutkintaviranomaisena harkinnanvaraa esitutkinnan suorittamiselle tai suorittamatta jättämiselle. (HE 14/1985 vp; Helminen ym. 2014, 296; HE 164/2014 vp.)

Epäillyn rikoksen todennäköisyyttä on hankala määritellä yksioikoisesti. Tapaukset on aina tulkittava yksittäisinä, eikä niiden verrattavuus ole täydellisesti yhtenevä, muutoin kuin teoreettisesti. Lainsäätäjän kuvaamat todennäköisyydet ovat tämän vuoksi suuntaa antavia, eivätkä anna absoluuttista rajaa, eli kyseiset käsitteet ovat tarkoituksellisesti jätetty ilman

tarkkarajaisuutta. (Esitutkinta ja pakkokeinot rikosasioissa 16/1980, 16.; Helminen ym. 2014, 754-757.)

Epäilyn rikoksesta tulee perustua objektiivisuuteen. Objektiiviset syyt ovat tärkeä osa tarkastellessa epäiltyä rikosta. Tätä voitaisiin kutsua poliisin harkinnaksi. Kaikki julkisen vallan käyttö tulee muutoinkin perustua objektiivisuusperiaatteeseen. Rikoksen todennäköisyyttä tarkastellessa harkinnan tulee olla erityisen puolueetonta. Ilmoitusten on todettu joskus perustuvan täysin henkilökohtaisiin tavoitteisiin, eikä objektiiviseen tulkintaan. (Esitutkinta ja pakkokeinot rikosasioissa 16/1980, 16.)

Syytä epäillä -kynnys on matala. Vahvempi epäilyksen aste on todennäköiset syyt. Todennäköisiä syitä poliisin suorittamassa esitutkinnassa vaaditaan usein pakkokeinoasioissa. Tästä syyllisyyden asteesta puhutaan henkilön syyllisyyden epäiltyyn rikokseen ollessa enemmän varmaa, kuin epävarmaa. Asia voidaan matemaattisena yhtälönä pukea sanoiksi; henkilön olevan yli 50-prosenttisella varmuudella syyllinen epäiltyyn rikokseen. (Esitutkinta ja pakkokeinot rikosasioissa 16/1980, 16; Helminen ym. 2014, 754-759.)

Todennäköiset syyt-, perusteltua syytä epäillä- ja syytä epäillä -kynnykset ovat monelle ilmoitusvelvolliselle viranomaiselle tuntemattomia käsitteitä. Lainsäätäjä on kuitenkin tehnyt asiasta mahdollisimman helppoa pyrkimällä madaltamaan kynnyksen alhaiseksi, ja jättäen toiminnallisen vastuun esitutkintaviranomaiselle. Poliisille ilmoitettavien henkeen ja terveyteen kohdistuneiden epäiltyjen rikosten tutkintaa voitaisiin tehostaa, jos kaikki yhteistyötä tekevät viranomaiset ymmärtäisivät asiat samankaltaisesti. Jollain toimijalla saattaa jäädä tarpeellinenkin ilmoitus tekemättä, mikäli luullaan tapauksen kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle. Tai toisaalta, ilmoitus saatetaan tehdä myös tarpeettomasti, joka kuormittaa turhaan poliisia. Poliisin harkinta esitutkinnan aloittamiseksi yleensä karsii ilmoitukset, joista ei esitutkintaa suoriteta. On kuitenkin olemassa paljon tapauksia, joissa rikoksen tunnusmerkistö tarkentuu vasta tutkinnan jo alettua. Tästä syystä poliisi pyrkii tutkimaan kaikki lapsiin kohdistuneet pahoinpitelyrikosepäilyt pisteeseen, jossa esitutkintaviranomaiselle ei jää enää järkevää syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Asia voidaan päättää poliisin tietojärjestelmästä toteamalla, että rikosta ei ole tapahtunut. (Helminen ym. 2014, 296-301; HE 164/2014 vp.)

2.6.3 Poliisin tekemä lastensuojeluilmoitus

Lastensuojelulain mukainen lastensuojeluilmoitusvelvollisuus on viimeisimpien lakimuutosten myötä pyritty ulottamaan mahdollisimman monia toimissaan lapsia kohtaavia työntekijöitä. Oikeus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on kuitenkin kaikilla kansalaisilla. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen sosiaaliviranomaiselle kuuluu myös poliisin velvollisuuksiin. Tehtäviä hoidettaessa poliisi kohtaa paljon olosuhteita, joista tulee tehdä lastensuojeluilmoitus. Tässä yhteydessä mainittakoon kotihälytystehtävät, jotka ovat yksinomaan poliisin tehtäviä. Poliisi ainoana toimivaltaisena viranomaisena saa mennä kansalaisen kotiin ja puuttua näin ollen yksityisyyden suojaan. Tämänkaltaisten tehtävien yhteydessä tulee joskus ilmi asumisolosuhteita, merkkejä runsaasta alkoholin käytöstä, turvattomasta kasvuympäristöstä tai muusta sellaisesta olosuhteesta, joka saattaa olla

haitaksi lapselle. Tällaisissa tapauksissa poliisi tekee lastensuojeluilmoituksen kunnan sosiaaliviranomaiselle. Akuutissa tilanteessa voidaan ottaa yhteys päivystävään sosiaaliryöntekijään, joka voi tehdä päätöksen siitä, onko tapauksessa tarvetta ryhtyä välittömästi toimenpiteisiin. Tällaisissa akuuteissa tilanteissa tehtävä poliisin kannalta muuttuu virka-aputehtäväksi, jossa poliisi avustaa sosiaaliviranomaista kiireellisessä huostaanotossa. Kiireettömissä tapauksissa käytetään usein poliisin omaa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen tarkoitettua lomaketta. (Lastensuojelulaki 25§; Poliisilaki 2:6§ (872/2011).)

Esitutinnan eri vaiheissa saattaa tulla myös ilmi tilanteita, joissa poliisi tekee lastensuojeluilmoituksen. Monet tapaukset selviävät tutkinnan aikana, kun asioita selviää hiljalleen. Tällaisia tapauksia voi olla esimerkiksi kuulusteluun saapuvan epäillyn taustojen selvittämisen yhteydessä tulevat poliisilakiperusteiset kiinniotot. Mikäli henkilö on otettu päihtymystilan vuoksi kiinni useita kertoja ja hänellä on alaikäisiä lapsia, sosiaaliviranomaisen on syytä tietää tällaisesta asiasta. Vastuu lapsen kasvuympäristön olosuhteiden selvittämisestä kuuluu sosiaalitoimelle ja he päättävät, sekä selvittävät ovatko olosuhteet lapsen kasvun kannalta epäedulliset.

3 ILMOITUSVELVOLLISUUTEEN LIITTYVIÄ RIKOSLAIN PYKÄLIÄ HENKEEN JA TERVEYTEEN KOHDISTUNEISSA RIKOKSISSA

Rikoslain 21 luvussa säädetään henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista. Lastensuojelulakiin liittyvän ilmoitusvelvollisuuden kannalta tärkeimpiä kohtia ovat pahoinpitely ja lievä pahoinpitely, sekä näiden kahden välinen ero. Luvussa törkeämmät rikokset ovat lähtökohtaisesti muutoinkin poliisitehtäviä, joten lastensuojelun ilmoitusvelvollisuuden suhteen poliisi ilmoittaa näissä tapauksissa sosiaaliviranomaiselle. Luvussa lueteltujen törkeämpien henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten suhteen - mikäli sosiaaliviranomainen saa aluksi tiedon - seuraukset ovat todennäköisesti niin selkeät, että tilanteen havainneen henkilön ei tarvitse käyttää harkintaa siitä, tulisiko tilanteesta ilmoittaa poliisille vai ei.

3.1 Rikoslain 21 luvussa säädetty pahoinpitelyrikokset

”Lievä pahoinpitely

Jos pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikosentekijä on tuomittava lievästä pahoinpitelystä sakkoon.”

”Pahoinpitely

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.”

”Törkeä pahoinpitely

Jos pahoinpitelyssä

1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikos tehdään erityisen raa’alla tai julmalla tavalla tai

3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.”

Lastensuojelulakiin vuonna 2015 tehdyn muutoksen tarkoituksena oli saada madallettua kynnystä ilmoittaa lapsiin kohdistuneet pahoinpitelyrikosepäilyt poliisille. Vaikeutena on kuitenkin tunnistaa ilmoitusvelvollisuuden täyttävän pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistö. Lievän pahoinpitelyn ja pahoinpitelyn erottaminen on toisinaan vaikeaa myös oikeusoppineelle, joten lakia tuntemattoman viranomaisen on vaikea tunnistaa ilmoituksen tarve. Rajapinta onkin erittäin ohut, eikä selkeää rajaa voida esimerkiksi luunappien määrässä laskea. Esimerkiksi tietyn määrän olevan perusmuotoista ja yhtä vähemmän olevan lievää pahoinpitelyä. (HE 164/2014 vp.)

Myös inhimillisistä syistä tehdyt tulkinnat lapsiin kohdistuneista pahoinpitelyistä ovat usein helpommin liioiteltuja, kuin aikuisiin kohdistuneet vastaavat teot. Ihmisen on vaikea kyetä objektiiviseen tulkintaan, jos kyseessä on lapsen kohdistunut rikos. Kuitenkin lapsen voidaan kohdistaa myös lievää pahoinpitelyä, siinä missä aikuiseenkin.

Vaikka lapsen voidaan kohdistaa lievää pahoinpitelyä, oikeuskäytännössä puhutaan tasavertaisuudesta väkivallan suhteen. Mikäli aikuinen kohdistaa väkivaltaa lapseen, sen on oltava moitittavampaa, kuin tasavertaisen henkilön tekemä väkivalta. Tähän on otettu kantaa korkeimman oikeuden päätöksessä 2002:2. Korkein oikeus piti lapsen kohdistuvaa väkivaltaa aikuisen tekemänä vaarallisempaa ja vahingollisempaa. (KKO 2002:2.)

Erityisesti lapsiin suunnattu väkivallan muoto on kuritusväkivalta. Kuritusväkivalta on useimmiten lapsiin suunnattu rangaistuskeinona käytetty väkivalta, jolla pyritään säätämään lapsen käytöstä. On kuitenkin vaikeaa erottaa kuritusväkivallan jälkiä normaaleista kehityksikäisen lapsen kolhuista. Voidaan kuitenkin sanoa, että todennäköisyys lapsen kohtaamaan pahoinpitelyyn on sitä suurempi, mitä pienempi lapsi on hänellä todettaessa mustelmia, palovamma, murtumia tai kallonsisäinen vamma (Söderholm 2012, 101.)

Lapsiin suunnattu kuritusväkivalta johtuu monesti yhteiskunnan asenteista lapsen kasvatukseen ja siihen liittyvää oikeudenmukaisuutta kohtaan. Suomessa kuritusväkivalta on kielletty lailla vuonna 1983. Kuritusväkivalta on vähentynyt huomattavasti sen jälkeen, kun se erikseen kiellettiin Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa, 1 luvun 1 pykälän 3 momentissa. Hallituksen esityksen 224/1982 mukaan laissa kiellettiin lapsen alistaminen, ruumiillinen kurittaminen ja muulla tavoin loukkaaminen. (Söderholm 2012, s.99-100, HE 78/2010 vp).

Asennemuutos on kuitenkin havaittavissa kuritusväkivaltaa kohtaan. Lapsiuhritutkimuksessa tutkittiin lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia vuonna 2013, tämän pohjalta voi tehdä joitain päätelmiä. Esimerkiksi vertaillen vuoden 2013 tilastoa tukistamisten osalta vuoden 2008 tilastoon, tukistamisten määrä on puolittunut. Tämä kertoo ennen kaikkea asenteen muutoksesta, jossa tukistaminen nähdään väkivallan tekona, eikä hyväksyttävänä kurituskeinona. (Fagerlund ym. 2014, 121.)

Pahoinpitelyä tarkastellessa tärkeintä on miettiä, onko henkilöä vahingoitettu tarkoituksella. Rikosnimike ei ole pahoinpitely, mikäli teosta puuttuu tahallisuus ja vahingoittamistarkoitus. Tällöin usein puhutaan tuottamuksellisesta teosta esimerkiksi vammantuottamuksesta. (Matikkala, 2000, 107.)

3.1.1 Pahoinpitely

Pahoinpitelyllä voidaan tarkoittaa aktiivisena ja fyysisenä tekona nyркиniskua tai potkua. Useat lieviksi teoiksi luokitellut teot ovat kokonaisuutena myös pahoinpitelyä. Lapsen humalaan saattaminen voidaan myös tulkita pahoinpitelyksi. Mikäli lapselle annetaan huumaavia tai rauhoittavia lääkkeitä saattaen hänet tiedottomaan tilaan, tulkitaan tämä pahoinpitelyrikokseksi. (KKO 2001:7.)

Pahoinpitelypykälässä luokitellaan myös tekemättä jättämisistä. Tällä tarkoitetaan passiivisia toimia, jolla jätetään huolehtimatta velvollisuuksista. Esimerkkinä voidaan käyttää lapsen hoidon laiminlyöntiä. Vanhempi jättää vauvan vaipan vaihtamatta useiden päivien ajalta tai tarkoituksella jätetään lapsi ruokkimatta viikonlopun ajaksi. Tulkinnallisesti vaikeaa on inhimillinen unohdus, mutta mikäli tapauksia on toistuvasti, voidaan tekoa tulkita passiivisena pahoinpitelynä. (Taskinen 2008, 20.)

Pahoinpitelyä voi olla ruumiillisen väkivallan lisäksi myös psyykinen väkivalta. Psyykinen väkivalta on tulkinnallisesti vaikeampaa, koska henkisen väkivallan kokeminen on subjektiivista ja vaikeampaa näyttää toteen. Ruumiillisesta väkivallasta jää usein jälki, jota voidaan käyttää todistelutarkoituksessa. Lapsen kohdalla henkinen pahoinpitely alkaa selvitä usein lapsen oman kertomuksen perusteella (Söderholm 2012, 125.)

On myös lähes mahdotonta tehdä rajaa henkiselle väkivallalle. Sukupolvien väliset kasvatustavat eroavat toisistaan jo niin paljon, että nykyisin useassa perheessä käytössä oleva nykyaikainen ajatusmalli lapsen henkisestä kohtelusta eroaa kolmenkymmenen vuoden takaisista kasvatustoimista, jolloin lapsen kuritusväkivalta oli vastikään kriminalisoitu. Entisaikaan lasta kasvatettiin siedättämällä, joten monet tilanteet opittiin nykyään ajatellun henkisen väkivallan tai ainakin turhan henkisen kuorman kustannuksella.

Tänä päivänä on olemassa myös perheitä, joissa vaalitaan niin kutsuttuja perinteikkäitä tai vanhanaikaisia kasvatusmalleja. Paljon puheissa ollut vapaakasvatus on taas toisaalta yleistynyt kovasti. Mikäli näitä useamman vuosikymmenen välein syntyneitä kasvatusmalleja verrataan, voi vapaata kasvatusta kannattava henkilö kokea tämän vanhanaikaisen toiminnan henkisenä väkivaltana. Ja koska edelleen kyseessä on subjektiivinen käsite, saatetaan syyllistyä myös henkiseen väkivaltaan.

Psyykkistä väkivaltaa voidaan karkeasti jakaa kahteen eri kategoriaan; aktiiviseen ja passiiviseen. Aktiivisessa tekemuodossa henkilöä voidaan esimerkiksi pilkata ja moittia, tai hänen ajatuksensa ja tekemisensä tehdään tyhjäksi tarkoituksella. Passiivisella teolla tarkoitetaan huomiotta jättämistä - käsittäen myös ajatusten ja mielipiteiden sivuuttamisen - kiinnittämättä huomiota henkilöön lainkaan. Psyykkistä väkivaltaa voidaan ajatella olevan kaikenlainen kiusaaminen, varsinkin sen ollessa tarkoituksella suunnattua. Kuten kaikesta pahoinpitelystä, tulee myös psyykkisestä väkivallasta olla seurauksena terveyden vahingoittuminen. Käytännössä lääkärin toteama seuraus, esimerkiksi masennus voidaan tulkita tällaiseksi. (Taskinen 2008, 21.)

Kipu määritelmänä on myös ongelmallinen, varsinkin kun kyseessä on lapsi. Lapsen reaktio saattaa olla huomattavasti voimakkaampi aikuiseen nähden. Tästä voisi oletuksena ajatella lapsen kokevan suurempaa kipua samasta asiasta, kuin aikuinen. Tämän vuoksi lapseen kohdistetusta pahoinpitelystä voitaisiin mahdollisesti tuomita ankaramman pykälän mukaisesti. Jos taas verrataan kahta lasta keskenään, mikäli toinen yhden kovan tukistuksen jälkeen alkaa itkemään hysteerisesti ja toiselle tämä aiheuttaa vain pienen irvistyksen, voidaanko olettaa kivun olevan ensimmäisessä tapauksessa kovempi? Tällöin pykälän mukainen seuraamus kivusta on toisessa tapauksessa vähäinen ja toisessa ei. Tämän karrikoidun esimerkin avulla vertaillaan subjektiivisuutta, joka on erittäin vaikea arvioida oikeuskäytännössä. On käytännössä mahdotonta tehdä kliinistä tutkimusta siitä, onko kipu varsinaisesti lapsilla kovempaa kuin aikuisilla. Kivun sieto lisääntyy kuitenkin aikuisella, mikä johtuu psyyken kehityksestä ja kivun loppumisen ymmärryksestä. (Mähönen 2016)

3.1.2 Lievä pahoinpitely

Lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistöstä tärkeimpänä voidaan pitää sitä, että sen on oltava kokonaisarvosteltuna vähäistä. Lapsiin kohdistettu lievä pahoinpitely on usein kuritusväkivaltaa, eli yksittäisiä ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksia, kuten tönäisyjä, avokämmenlyöntejä, kaatoja, luunappeja, tukistuksia tai vastaavia kuritusväkivallan muotoja. Mikäli edellä mainittuja tehdään suurella voimalla, useita kertoja, tai ennen kaikkea vahingoittamistarkoituksessa, voidaan tarkastella perusmuotoista pahoinpitelyä. (Söderholm 2012, 100; HE 94/1993 vp; VKS dnro: 86/21/03.)

3.1.3 Törkeä pahoinpitely

Samaa rajapintaa, jota lievän ja perusmuotoisen pahoinpitelyn välillä on, ei voida suoraan käyttää pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn kanssa. Törkeälle pahoinpitelylle on selkeästi laissa määritetty asteet, jotka tekevät pahoinpitelystä törkeää. Tärkeänä seikkana voidaan kuitenkin nostaa esiin kysymys lapsiin kohdistuneesta pahoinpitelystä. Kansantajuinen erhe

siitä, ettei lapsiin kohdistunut pahoinpitely voi olla lievää, pätee myös erotellessa rajaa pahoinpitelylle ja sen törkeälle tekemuodolle. Törkeää tekemuotoa voidaan kuitenkin perustella helpommin sen ensimmäisen momentin, ensimmäisen kohdan ja toisen momentin perusteella. Lapselle tuotettu hengenvaarallinen tila ei välttämättä suorana tekona ole hengenvaarallinen tila aikuiselle. Myös lapsen puolustuskyvyttömyyttä voidaan käyttää tukena törkeyden kokonaisarvostelussa (Söderholm 2012, 303).

3.2 Törkeän rikoksen ilmoitusvelvollisuus viranomaiselle

Erillisenä asiana käsitellään aina törkeän rikoksen ilmoitusvelvollisuus viranomaiselle. Rikoslain 15 luvun 10 pykälässä käsitellään törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä. Tämän lain nojalla jokainen ihminen on velvollinen ilmoittamaan tietoon tulleista törkeistä rikoksista jo siinä vaiheessa, kun ne olisi vielä estettävissä. Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä on rangaistukseksi säädelty laissa sakkotuomiosta aina kuuteen kuukauteen vankeutta. Laissa ei määritellä viranomaistahoa, jolle ilmoitus tulee tehdä, mutta Hallituksen esityksessä 6/1997 viranomaiseksi todetaan lähinnä kyseessä olevan poliisi. (HE 6/1997 vp.)

4 LAKIMUUTOKSET LASTENSUOJELULAIN TARKOITTAMAAN ILMOITUSVELVOLLISUUTEEN

Lakimuutoksia on lastensuojelulakiin tehty runsaasti. Keskeisimpiä lakimuutoksia tämän julkaisun näkökulmasta ovat edellisen kymmenen vuoden aikana tehdyt kaksi lakimuutosta, jotka vaikuttavat suoraan poliisin työhön. Nämä lakimuutokset ovat vuonna 2008 ja 2015 voimaan tulleet lait, joilla vaikutettiin lastensuojeluilmoituksen teon kynnykseen, sekä poliisille tehtävän ilmoituksen kynnykseen, rikosta epäiltäessä.

Näiden kahden lisäksi tehtiin kaksi muutakin muutosta. Ensiksi vuonna 2011, jossa ilmoitusvelvollisuutta viranomaistahoille lisättiin seksuaalirikosten osalta. Muutos oli osa Euroopan laajuista sopimusta, jossa seksuaalirikoksista tuli herkemmin ilmoittaa poliisille.

Uusin lakimuutos tuli voimaan vuonna 2017, jolloin lastensuojelulain 25§ rakennetta muutettiin hieman, ja ilmoitusvelvolliseksi lisättiin Kansaneläkelaitos.

4.1 Lakimuutos vuonna 2008

Vuonna 2008 tehdyn suuren lakimuutoksen taustalla oli monia seikkoja. Eduskunnan oikeusasiamiehen erilliskertomuksessa todettiin viranomaisilla olevan tulkinnallisia ongelmia viranomaisten lastensuojeluilmoitusvelvollisuuden suhteen, sekä siihen liittyvän salassapitosäännöksen noudattamisessa. EOA:n kertomuksen käsittelyssä katsottiin sosiaaliviranomaiselle olevan tarpeen säätää velvollisuus ilmoittaa poliisille lapseen kohdistuneen väkivaltarikoksen tai seksuaalisen hyväksikäytön epäilyissä. (LaVL 9/2006; PeVM 7/2006; K1/2006).

Keskeisin muutoksen kohde oli kokonaisuuden kannalta varhaisempi puuttuminen perheiden ja lasten ongelmiin, sekä oikea-aikaisen avun tarjoaminen sitä tarvitseville. Viranomaisten lastensuojeluilmoitusvelvollisuutta haluttiin korostaa. Sosiaali- ja terveystieteiden, koulutoimen, poliisin, ja seurakunnan palveluksessa tai luottamustoimessa toimivan henkilön tulisi tehdä viipymättä lastensuojeluilmoitus sosiaaliviranomaiselle, mikäli toimessaan tai virassaan on saanut tiedon lastensuojelutarpeesta. Tämä lastensuojeluilmoitus tulisi tehdä omaan tehtävään liittyvästä salassapitovelvollisuudesta huolimatta. (HE 252/2006 vp.)

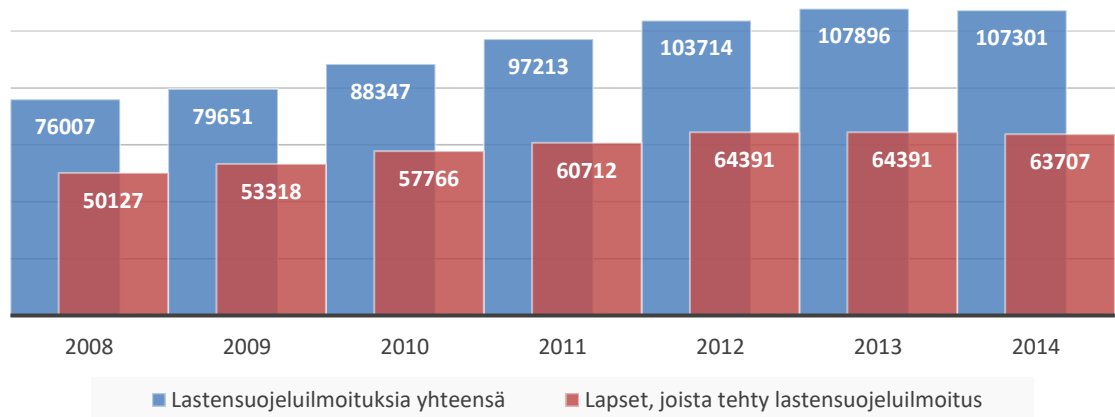
Sosiaaliviranomaisen tulisi jatkossa tehdä ilmoitus poliisille epäilyistä rikoksesta salassapitosäännöksestä huolimatta. Hallituksen esityksen taustalla oli ajatus saada lapsiin kohdistuneet väkivaltarikokset useammin myös poliisin tietoon. Suomen lainsäädännön mukaan fyysinen koskemattomuus koskee kaikkia, joten kaikenlainen lapsiin kohdistunut väkivalta on aina poliisin asia. (HE 252/2006 vp.)

Ellonen ja Heinonen tutkivat vuoden 2008 lakimuutoksen mukanaan tuomia seurauksia Haaste-julkaisussa yhden artikkelin verran. Tutkimus osoitti lakimuutoksella olleen merkitystä; se kasvatti lastensuojeluilmoitusten määrää, sekä poliisille ilmoitettuja lapseen kohdistuneita väkivaltatekoja. Lakimuutoksen tarkoituksena olikin saada mahdollisimman suuri osa teoista viranomaisten tietoon. Viranomaisen saa ammattilaisena päättää sen jälkeen, onko kyseisessä tilanteessa tarvetta viranomaistoiminnalle. Vaikka tutkimus osoitti, että ilmoitusten määrä on kasvanut, samalla lapsiin kohdistuneiden väkivaltarikosten määrä on laskenut vuosien 2008 -2013 aikana. (Ellonen & Heinonen, Haaste-lehti 4/14; Fagerlund ym. 2014, 121.)

Käytäntö kuitenkin osoitti, että vaikka lastensuojeluilmoitusten määrä oli kasvanut, jäi suuri osa väkivaltarikosepäilyistä kuitenkin vielä tulematta poliisin tietoon. Syynä saattaa olla toki silloin, kuten vielä nykypäivänäkin, lastensuojeluilmoituksen kokeminen rangaistuksena lapselle ja tämän läheisille. Totuushan ei tietenkään näin ole, mutta vanhanaikainen uskomus on syvään juurtunut, ja ajatusmallin vaihtuminen nykyaikaiseksi tukitoimeksi on pitkä prosessi. Edelleen lasten kanssa toimiville viranomaisille oli epäselvää, milloin henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikosepäilyissä tulee ottaa yhteys poliisiin. Lastensuojelulaissa on aiemmin puhuttu perustellusta syystä, joka on tulkinnallisuutensa vuoksi aiheuttanut epäröintiä ja lastensuojeluilmoituksen taustalle on pyritty keräämään tietoa. Vaikka juuri tätä selvitystä varten ilmoitus tulisi tehdä sosiaaliviranomaiselle, joka selvittää lastensuojelutoimien tarpeen. (Ellonen & Heinonen, Haaste-lehti 4/14; HE 252/2006 vp.)

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen tilastojen mukaan vuonna 2008 tehty lakimuutos vaikutti kasvavasti lastensuojeluilmoitusten määrään. Vuosien 2008 – 2014 määrällinen kasvu oli 41,2 prosenttia enemmän lastensuojeluilmoituksia. Tämä ei tarkoita lastensuojelutarpeen kasvua, vaan ilmoituskynnyksen madaltumista. Viranomaisten saama koulutus on lisääntynyt kaikenlaisten ilmoitusten tekemisten osalta, sekä velvollisuus on lakimuutoksen myötä alkanut koskettaa useampaa toimijaa. Lakimuutoksessa tärkeä osa oli salassapitovelvollisuuden sivuuttaminen ilmoituksen teon vuoksi, mikäli ilmoittajalla on perusteltu epäily lastensuojeluilmoitukselle. (HE 252/2006 vp, THL.)

Lastensuojeluilmoitukset koko maassa vuosina 2008 - 2014

Tilasto 1. Vuosina 2008-2014 sosiaaliviranomaiselle tehdyt lastensuojeluilmoitukset. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos)

Sosiaaliviranomaisille tehtyjen lastensuojeluilmoitusten määrän nousu tasaantui vuoden 2012 jälkeen. Nousua vuodesta 2008 oli 36,5 prosenttia. Tämän jälkeen lastensuojeluilmoitusten määrä hidasti vuosittaista kasvuvauhtiaan. Samoin tapahtui lapsimäärälle, josta lastensuojeluilmoitus tehtiin. Vuonna 2008-2012 lapsia, joista lastensuojeluilmoitus tehtiin, kasvua oli 28,5 prosenttia. Tämän jälkeen kasvu tasaantui ja vuonna 2014 määrä oli laskenut hieman.

4.2 Lakimuutos vuonna 2011

Lastensuojelulakia muutettiin poliisille tehtävän ilmoitusvelvollisuuden osalta myös vuonna 2011, vaikka virallisesti muutos otettiin käyttöön vuoden 2012 alusta. Hallituksen esitys 282/2010 teki lakimuutosesityksen Euroopan neuvoston yleissopimukseen perustuen. Tämän yleissopimuksen taustalla oli lasten suojeleminen seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Käytännössä suoraan poliisille tehtävien ilmoitusten osalta velvollisuus seksuaalirikosepäilyissä laajeni koskemaan useampaa viranomaista.

4.3 Lakimuutos vuonna 2015

Hallituksen esityksen 164/2014 lähtökohdat lastensuojelulain muuttamiseksi olivat osittain ilmoitusvelvollisten määrän kasvattaminen, sekä perusteiden madaltaminen, puhuttaessa poliisille ilmoitettavista henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikosepäilyistä. Lakimuutoksessa pyrittiin tuomaan entistä selkeämmin ilmoituskynnys väkivaltarikosten osalta seksuaalirikosten tasolle. Tämän lakimuutoksen jälkeen puhuttaisiin samankaltaisesta syytä epäillä -kynnyksestä. Vaikka esityksen yhtenä tarkoituksena on lisätä poliisille tehtävien ilmoitusten määrää, pyrittiin se toteuttamaan niin, ettei poliisiin kohdistuva työkuorma kasva. Toisaalta lain keskeisenä kohtana on selkeyttää rajaa, jolloin asiasta on ilmoitettava ja tehdäänkö ilmoitus poliisille vai sosiaaliviranomaiselle.

Ennen vuoden 2015 lakimuutosta poliisille tehtävän ilmoituksen tekijänä oli laissa velvoitettu vain lastensuojeluviranomainen. Tämän lakimuutoksen myötä kaikki lastensuojeluilmoitusvelvolliset velvoitettiin tekemään myös ilmoitus poliisille epäillystä väkivalta- tai seksuaalirikoksesta.

Mukaan viranomaisista haluttiin saada myös rajavartiolaitos ja tulli. Syy näiden viranomaisten ilmoitusvelvollisuuden piiriin tuottamisella oli se, että he näkevät työssään hyvin usein päihteiden käyttöä ja tekevät havaintoja päihtyneiden kanssa matkustavista lapsista. (Räty 2015, 222.)

Ulosottoviranomaisen ilmoitusvelvollisuutta tarkasteltiin perheen häätöuhan tiedon vuoksi. Ulosoton toimijan ilmoittaessa tällaisen kriisitilanteen mahdollisesti koittaessa, voidaan ehkäistä mahdollinen lastensuojelun akuutti tarve. (Räty 2015, 222.)

Poliisille tehtävien ilmoitusten osalta ilmoitusvelvollisten määrän samalla kasvaessa ja ilmoituskynnyksen madaltuessa oli oletettavaa saada useampia epäiltyjä tekoja poliisin tietoon. Ilmoituskynnyksen madalluksen taustalla oli lähinnä selkeyttää jakoa, jolloin ilmoitus tulee tehdä poliisille. Aiemman lain mukaan henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa ilmoitus tulee tehdä suoraan poliisille vain, jos on perusteltua syytä epäillä edellä mainittua rikosta, josta on säädetty maksimirangaistuksena vähintään kaksi vuotta vankeutta. Seksuaalirikosten osalta ei tarvinnut olla perusteltua syytä epäillä, vaan pelkkä epäily asiasta riitti. Näiden eri rikoslajien ilmoituskynnys pyrittiin saamaan samalle tasolle ja näin ollen selkeyttämään viranomaisia ymmärtämään omia velvollisuuksiaan. (HE 164/2014 vp.)

4.4 Lakimuutos vuonna 2017

Vuoden 2017 alusta tehtiin viimeisin päivitys lastensuojelulain 25 pykälään. Pykälän rakennetta muokattiin hieman, sekä ilmoitusvelvollisten listaan lisättiin myös Kansaneläkelaitos. Tätä perusteltiin Kela:n kohdatessa suuri määrä asiakkaita, se saa tietoonsa henkilöiden elämäntilanteeseen, ja mahdollisesti myös lapsia koskevia tietoja (HE 217/2016 vp).

5 POLIISIN TYÖN SISÄLTÖÄ JA TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIA LAPSIN KOHDISTUNEEN RIKOKSEN TUTKINNASSA

Lapsen pahoinpitelyn tunnistaminen varhaisessa vaiheessa on erittäin tärkeää. Poliisi toimii usein viimeisenä toimijana viranomaisista, kun muiden viranomaisten toimet eivät ole auttaneet. Poliisin rooli on kuitenkin ensisijainen pahoinpitelyjen selvittämisessä. Joidenkin

arvioiden mukaan diagnosoimaton lapsen kohdistunut pahoinpitely nostaa kuoleman riskin 5-10 prosenttiin ja pysyvän vammautumisen riskin 35 prosenttiin. (Söderholm 2012, 101.)

Esitutkintalain 3 luvun 3 pykälän perusteella viranomaisen on suoritettava esitutkinta, mikäli sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Poliisilla on esitutkintaviranomaisena erilaisia mahdollisuuksia toimia rikosepäilyn selvittämiseksi. Poliisi voi esimerkiksi pyrkiä selvittämään esitutkintaa aloittamatta, onko rikosta tapahtunut, kirjata asiasta sekalaisilmoituksen (s-ilmoitus) tai kirjata asiasta rikosilmoituksen (r-ilmoitus), mikäli on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Ilmoitus on velvollista kirjata ilman viivytystä, mikäli poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle tulee tietoon rikos tai tapahtuma, jota asian ilmoittaja epäilee rikokseksi (ETL 3:1§). Poliisi kirjaa ilmoitukset poliisiasiain tietojärjestelmään, eli PATJA:n.

Vaikka rikosilmoitus kirjataan poliisin epäillessä rikosta, ilmoitus on kuitenkin vastaanotettava, vaikka tiedot olisivatkin puutteelliset (ETL 3:1). Näin ollen vastaanottokynnys poliisille tehdyille ilmoitukselle on matala. Kaikki PATJA:n kirjatut ilmoitukset eivät ole rikosilmoituksia, vaan sinne voidaan kirjata myös tapahtumia, jotka eivät ole rikoksia, mutta vaativat poliisin selvitystä. Sinne kirjataan myös poliisilain perusteella kiinniotetut. PATJA:stä löytyy myös kansalaisille kirjatut rangaistusvaatimukset, rikesakot ja nykyisen sakkolain mukaiset sakkomenettelysakot. (POHA ohje 2020/2013/5231.)

Tässä kappaleessa on lueteltuna osa poliisin työtehtävistä, ja mahdollisista työmenetelmistä lapsirikostutkinnan aikana. On huomioitava, että kerrottujen työtehtävien määrä lisääntyy rikosilmoitusmäärän kasvaessa.

5.1 Esiselvitys

Esiselvitysmahdollisuus tulee kyseeseen usein lievemmissä tapauksissa ja ennen kaikkea, kun pyritään saamaan varmuus, ettei ketään aiheettomasti aseteta rikoksesta epäillyn asemaan. Tässä tarkoitetaan myös aiemmin esillä ollutta objektiivisuuden näkökulmaa. (POHA ohje 2020/2013/5231.)

Esiselvityksellä voidaan toisaalta ajatella tarkoitettavan toisen viranomaisen nimetöntä kyselyä poliisilta, eräänlaista konsultointiapua siitä, onko kyseessä rikos tai lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden alainen henkeen ja terveyteen kohdistunut epäilty rikos. Tätä toimintamallia pyrittiin korostamaan vuonna 2015 tehdyssä lastensuojelulain muutoksessa (HE 164/2014 vp).

Tätä toimintamallia käyttämällä voitaisiin saada vähennettyä poliisin suorittamaa tutkintaa lapsiin kohdistuneissa epäillyissä rikoksissa, joka tehdään varmuuden vuoksi, vastuun siirtämisen pelossa. Viranomaisyhteistyö on Suomessa laadukasta. Kuitenkaan yhteistyötä ei varmasti voi koskaan olla liikaa. Viranomaispalavereita on säännöllisesti, joissa käydään läpi rajapinnalla olevia tapauksia. Nämä palaverit ovat kuitenkin resurssija vaativia tapaamisia, joissa ehditään käymään läpi rajallinen määrä tapauksia. Tähän voisi yhtenä ratkaisuna olla poliisin neuvontapuhelin muille viranomaisille. Neuvontapuhelut voisi ohjata suoraan päivystysvastuussa olevalle tutkinnassa työskentelevälle poliisille, joka neuvoisi

muita viranomaisia. Keskustelut voidaan käydä nimettömästi, jolloin salassapitosäännökset eivät rikkoudu. Näissä keskusteluissa voitaisiin mahdollisesti saada selvitettyä tarve poliisille tehtävästä ilmoituksesta. Poliisi pystyy esimerkiksi kertomaan sosiaaliviranomaiselle, onko kyseessä pahoinpitely vai lievä pahoinpitely, jolloin ilmoitusvelvollisuutta ei synny, tai onko kyseessä rikosta lainkaan.

Tälläkin hetkellä poliisi antaa ohjeita ja neuvoja puhelimitse, mikäli niitä kysytään. Puhelimessa on helppo pysyä nimettömänä ja muistaa, että mikäli poliisille kerrotaan henkilötietoja, poliisille saattaa muodostua velvollisuus kirjata asiasta ilmoitus. Asiasta olisi hyvä järjestää koulutusta eri viranomaisille ja näin madaltaa kynnystä ottaa yhteyttä poliisiin, vain konsultaation vuoksi.

Tämän kaltainen toimintamalli saattaisi vähentää tarpeetonta kirjaamista. Lapsen kohdistuneen rikoksen tutkinta on ennen kaikkea erittäin tärkeää, mutta saattaa olla lapselle kohtuuttoman raskas prosessi kuulusteluiden/haastatteluiden ja muun välttämättömän poliisitoiminnan vuoksi.

Esiselvityksellä voidaan tarkoittaa myös poliisin sosiaaliviranomaiselta tai muulta toimijalta tekemää tiedustelua tai konsultointiapua, jossa pyritään toteamaan tilanteen taustoja. Mikäli tapauksesta saatu tieto on hyvin rikkonaista tai sekavaa, voidaan esiselvitystä hyväksi käyttäen jättää ilmoitus kirjaamatta ja pyrkiä hankkimaan ilmoituksen tueksi mahdollisia dokumentteja, tai puhuttamaan asianosaisten perhettä, koulun henkilökuntaa tai muita henkilöitä, joilla saattaa olla tietoa tapahtumista. Esiselvitystä käytettäessä tulee objektiivisuuden tärkeys olla korostettuna. Viime vuosina lapsien kanssa työskentelevien tutkijoiden mukaan on lisääntynyt tapaukset, joissa tehdään perättömiä ilmoituksia lapsen toisesta vanhemmasta, toisen vanhemman toimesta. Usein nämä tapaukset liittyvät huoltajuuskiistoihin, mutta asioiden todenperäisyys on kuitenkin pyrittävä varmistamaan, eikä rajutkaan syytökset saa ohjata tutkijaa, vaan on kyettävä olemaan objektiivinen asian suhteen. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 49.)

5.2 Rikosilmoitus

Poliisin velvollisuus on kirjata rikosilmoitus, mikäli on syytä epäillä rikosta. Virallisen Poliisihallituksen ohjeen 2020/2013/5231 mukaan kirjaus tulee tehdä neljässä eri tilanteessa:

1. henkilökohtaisesti, kirjallisesti, puhelimitse tai muulla tavoin poliisille ilmoitetun rikoksen johdosta;
2. poliisille tulleen hälytysilmoituksen ja sen vuoksi suoritettujen toimien ja havaintojen yhteydessä ilmi tulleen rikoksen johdosta;
3. esitutkinnan yhteydessä paljastuneitten liitännäisrikosten ja rikossarjojen johdosta; taikka
4. poliisin omien rikosta koskevien havaintojen perusteella

Luettelo on kaikilta osin tyhjentävä. Kuitenkin käytännössä puhelimitse tehdyn rikosilmoituksen taustalla käytetään usein esiselvitysmahdollisuutta, henkilöllisyyden varmentamisen vaikeuden vuoksi. Vaikka perusteettomia ilmoituksia voidaan tehdä

muutenkin kuin puhelimitse, on puhelimen välityksellä vastaanotettu rikosilmoitus melko harvinainen tapahtuma.

Ihmisen tulkinta teosta, joka on saattanut aiheuttaa hänen henkilökohtaiseen elämäntilanteeseensa ahdistusta tai vaikeuksia, ei välttämättä ole rikos. Tästä tulkintana voidaan ajatella esitutkintakynnyksen olevan ylitetty vasta, kun poliisi toteaa asian olevan rikollista. Joskus poliisi kirjaa rikoksen ja vasta esitutkinnasta voidaan todeta, että kyseessä ei ole rikos. Näin ollen pelkän epäilyn tulee riittää. Poliisi on velvollinen kirjaamaan ilmoittajan harkinnan mukaan epäillyn rikoksen. Mutta silloin kun kansalainen epäilee rikoksen tapahtuneen, voi tulla vastaan tilanne, että poliisi harkitsee, onko kyseessä rikos. Näin voidaan ajatella tietyissä tilanteissa rikosilmoituksen kirjaamiskynnyksen ylittyvän vasta, kun kaksi henkilöä on todennut kyseessä olevan rikos. Toisinaan poliisikin saattaa joutua kysymään neuvoa korkeammalta virkamieheltä, joka usein on tutkinnanjohtaja. Tutkinnanjohtajalla on valtuus päättää, suoritetaanko esitutkintaa lainkaan (ETL 3 luku 9§). Poikkeuksena tutkinnanjohtajan päätäntävällälle on esitutkintalain 5 luvun 2§ kerrottu syyttäjän rooli. Laissa määrätään, että syyttäjän pyynnöstä esitutkintaviranomaisen on suoritettava tai toimitettava esitutkinta.

5.3 Sekalaisilmoitus

Poliisihallituksen antaman ohjeen 2020/2013/5231 mukaan s-ilmoitus kirjataan kolmen erillisen asian vuoksi, eli virka-apu-, poliisitutkinta- ja ulkomaalaisasioissa.

Sekalaisilmoituksen tulkinta on hyvin moninainen. Virka-apuasioissa puhutaan niin muiden viranomaisten kanssa tehtävästä yhteistyöstä, kuin myös puhuttaessa toiselle poliisilaitoksella annettavasta virka-avusta. Poliisi voi pyytää virka-apua maantieteellisesti eri puolella Suomea olevalta poliisilaitokselta, esimerkiksi kuulustelun toteuttamiseksi, mikäli kuulusteltava henkilö on muuttanut toiselle paikkakunnalle. Tällöin säästytään kohtuuttomilta matkustuksilta ja kustannuksilta. (POHA ohje 2020/2013/5231.)

Virka-apua voi toki tarvita myös muilta viranomaisilta. Sosiaaliviranomaisen pyytämä virka-apu, tai yhtä lailla sosiaaliviranomaiselta pyydetty virka-apu kuuluvat tämän ilmoituslajin piiriin. Virka-apua pyydetään myös esimerkiksi oikeuslääkäriltä kuolemansyyn selvittämiseksi. Kuolemaan liittyvissä tapauksissa asiasta kirjataan aina s-ilmoitus, riippumatta siitä onko kyseessä rikos vai ei. (POHA ohje 2020/2013/5231.)

Ulkomaalaisasioiden vuoksi kirjattavat s-ilmoitukset tulevat kyseeseen monenlaisissa tapauksissa, mutta usein kyseessä on maassaolon edellytysten selvittämisen vuoksi kirjattu ilmoitus. (POHA ohje 2020/2013/5231.)

Poliisitutkinnalla tässä yhteydessä tarkoitetaan poliisin suorittamaa muuta tutkintaa, kuin rikokseen liittyvä tutkinta. Poliisitutkinta on nimetty myös toisaalla poliisiin kohdistuneeksi tutkinnaksi, joten tämä termi on hyvä sisäistä, ettei se aiheuta sekaannusta. (POHA ohje 2020/2013/5231.)

Mikäli rikosilmoituksen tekijä on epävarma rikoksen mahdollisuudesta, voidaan poliisin toimesta käyttää myös s-ilmoitusta, jolloin varsinaista esitutkintaa ei vielä käynnistetä, mutta

pyritään selvittämään asian taustoja. Voidaankin ajatella, että s-ilmoitus voisi sijoittua lapseen kohdistuneen epäillyn rikoksen tutkinnassa esiselvityksen ja rikosilmoituksen välimaastoon.

S-ilmoituksen käyttö on hyvin yleistä. Ilmoituksen kirjaaminen on hyvä tehdä tuoreeltaan tietojen saannin yhteydessä, jotta tietojärjestelmässä on sama tieto, joka tapauksesta on ollut saatavilla. Tutkinta-ajat ovat melko pitkiä ja tietojen saantiin saattaa mennä kuukausiakin aikaa. Tässä ajassa on pelkästään inhimillistä, että asioita saatetaan unohtaa. Ilmoituksen tietoja voi käyttää poliisin esiselvityksen tukena, tutkittaessa onko rikosta tapahtunut. Mikäli selvityksen aikana selviää, että kyseessä on rikos, tulee asiasta kirjata rikosilmoitus. Tällöin poliisi päättää s-ilmoituksen ja kirjaa asiasta r-ilmoituksen, jolloin esitutkintakynnys on ylitetty ja asiassa suoritetaan esitutkinta (POHA ohje 2020/2013/5231).

Käytännön tasolla poliisin esiselvityksestä puhuttaessa, asiasta on kirjattu s-ilmoitus. S-ilmoituksen käytännöllisyys korostuu myös siinä, ettei siitä jää merkintää henkilön rikostietoihin. Vaikka henkilön ei todettaisi asiassa syyllistyneen rikokseen, rikosilmoituksen ollessa kyseessä siitä jää merkintä, että henkilö on ollut epäillyn asemassa. S-ilmoituksessa ei kirjata epäiltyä tai asianomistajaa erikseen. Poliisin objektiivisuus on tietenkin erittäin korkealla tasolla, mutta näin kyetään takaamaan se, ettei ketään tarpeettomasti aseteta epäilyn alaiseksi. Mutta mikäli asiasta todetaan, ettei siinä ole tapahtunut rikosta, jää siitä kuitenkin tietojärjestelmään merkintä. Mikäli myöhemmin tulee toisaalta ilmoitus samankaltaisesta tapauksesta, voidaan asian toistuvuuden vuoksi asiaa selvittää uudelleen ja käyttää hyväksi myös vanhoja tietoja.

Poliisin työn kannalta s-ilmoituksen käytännöllisyys korostuu siinä, ettei ilmoituksen taustalle tarvita tutkinnanjohtajalta suostumuksia tai allekirjoituksia. Näin yksittäinen poliisi pystyy tekemään oman työnsä ja vain tarvittaessa pyytämään tukea asian selvittämiseksi tutkinnanjohtajalta.

5.4 Moniammatillinen yhteistyö ja viranomaisyhteistyö

Poliisilaissa määritellään poliisin tietojen saantioikeutta muilta viranomaisilta, kuten myös poliisille annettavaa virka-apua. Tietojensaantioikeus tässä kappaleessa tarkoitettu osin on määritetty Poliisilain 4 luvun 2 pykälän ensimmäisessä momentissa ja poliisille annettavasta virka-avusta on määrätty Poliisilain 9 luvun 2 pykälän ensimmäisessä momentissa:

”Poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu.”

”Viranomaisen on annettava poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee päällystään kuuluva poliisimies, jollei erikseen toisin säädetä tai asian kiireellisyys muuta vaadi.”

Lapsiin kohdistuneiden rikosten selvittämiseksi käytetään monen eri toimijan ammattitaitoa hyväksi. Eri terveydenhuollon piirissä toimivat erityisosaajat tekevät läheistä yhteistyötä poliisin kanssa. Tämä on paitsi rikoksen selviämisen kannalta erityisen tarpeellista, myös lapsen henkisen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta äärimmäisen tärkeää.

Puhuttaessa moniammatillisesta yhteistyöstä tai viranomaisyhteistyöstä, voidaan yhteistyön piiriin liittää lähes kaikkien alojen erikoisosaajia. Lasten kanssa toimiessa tarvitaan erityisosaamista. Myös poliisissa korostetaan hienovaraisuutta toimittaessa lapsien kanssa. Poliisille on kehitetty erityisiä täydennyskoulutuksia, joissa pyritään antamaan mahdollisimman korkealle kehitetty ammattitaito toimia lasten kanssa, kun rikosasioita selvitetään. (Taskinen 2008, 119.)

Yhteistyötä tulkittaessa sanana, tieto kulkee molempiin suuntiin sekä poliisilta muulle yhteistyötä tekevälle toimijalle että toisin päin. Esimerkiksi lääkäreiltä poliisille tulevat ilmoitukset mahdollisesta pahoinpitelystä seuraavat tietynlaista kaavaa. Tätä lääkärin tekemää tulkintaa kutsutaan erotusdiagnostiikaksi. Sen avulla lääkäri pyrkii selvittämään, onko kyseessä normaalista elämisestä tulleita ruheita, mustelmia, murtumia tai vastaavia, tai onko kyseessä jonkinlaisen sairauden aiheuttama tila. Mikäli erotusdiagnostiikan jälkeen lääkäri epäilee pahoinpitelyä, tulee hänen ilmoittaa asiasta poliisille. (Taskinen 2008, 42.)

Poliisin alle 18-vuotiaiden kanssa käytäviä kuulusteluja ei puhekielessä käydä kuulusteluina, vaan ne ovat haastatteluja. Haastattelulle on olemassa tietynlainen kaava, jonka mahdollisuuksien mukaan pyrkii suorittamaan poliisi, joka on käynyt erityiskoulutuksen juuri tällaisia tapauksia varten. (ETL 4:7.2.)

5.4.1 Viranomaisneuvottelu ja -haastattelu osana esitutkintaa

Viranomaisneuvottelussa käydään useiden eri toimijoiden kanssa läpi yksittäisen lapsen tarvetta viranomaishaastattelulle, eli lapsen kuulemiselle. Haastattelun tarve riippuu lapsen yksilöllisistä kokemuksista, mutta myös iästä. Lapsen ikä ei toimi laukaisijana neuvottelun tai haastattelun tarpeelle, mutta nuorempien lapsien kohdalla tulee tilannetta aina harkita erityisesti. Neuvottelun käynnistää usein lapseen kohdistuneen epäillyn rikoksen esitutkinta, jossa poliisi on pyytänyt virka-apua lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian osastolta. Näissä tapauksissa kyseessä on joko lapseen kohdistunut törkeä teko tai lapsen jo ennestään kokemat traumat, joiden vuoksi pyritään haastattelemaan lapsi mahdollisimman hienovaraisesti, mutta kuitenkin niin, että poliisi saa esitutkintaa varten tärkeää tietoa. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 39; ETL 7:4.2.)

Neuvottelun tarkoituksena on yhdistää poliisin, psykologin, lääkärin, sosiaalitoimen ja muiden lapsen kanssa toimineiden toimijoiden erityisosaaminen ja tieto yhteen. Viranomaisneuvottelun aikana pyritään selvittämään, onko haastattelua lapselle tarpeen tehdä ja toisaalta käydä läpi haastattelun kulku hypoteesien avulla. Hypoteesi on eräänlainen oletama tapahtumien kulusta, joita on useita erilaisia. Hypoteesi voidaan asettaa esimerkiksi muutaman erityylisten lähtökohdan mukaan.

- Asia on tapahtunut ilmoituksessa kuvatulla tavalla
- Asia on tapahtunut, mutta ei ilmoituksessa kuvatulla tavalla
- Asiaa ei ole tapahtunut, vaan se on täysin sepitetty
- Asiaa ei ole tapahtunut, kyse oli väärinymmärryksestä
- Asia on saattanut tapahtua, mutta joskus aiemmin

Hypoteesien käytön selkeä etu on suunnitelmallisuus, jota voidaan hyödyntää itse haastatteluvaiheessa. Jokaista hypoteesia voidaan testata ja tehdä eri tyyppisiä käsikirjoituksia haastattelua varten. Näin lasten kanssa toteutettavien haastattelujen yllätyksellisyys ei hämmennä haastattelijaa, vaan hänellä on jatkuvasti tieto seuraavasta kysymyksestä tai keskustelun aiheesta. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 61.)

Poliisin on oltava aina puolueeton ja johdonmukainen. Objektiiivisuus on tärkeää ja lapsen johdattelemista ei sallita. Näin poliisi voi kertoa haastattelua suorittavalle psykologille, mitkä ovat tarpeelliset tiedot, joita esitutkintaa varten tarvitaan. Haastattelurungon kasaa kuitenkin oikeuspsykologiaan erikoistunut psykologi, joka myös suorittaa haastattelun. Poliisi tietenkin saa tarkastaa haastattelun ja pyytää tiettyjä muutoksia tarvittaessa. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 98; Taskinen 2008, 76.)

Haastattelussa ei ole läsnä muita kuin suorittava psykologi ja lapsi. Poliisi kuitenkin seuraa peililasin takaa haastattelun kulkua ja pystyy kertomaan haastattelijalle, mikäli on jotain mitä vielä pitäisi selvittää. Kaikki haastattelut videoidaan, kuten muutkin lapsien haastattelut. Näin ollen lapsen ei tarvitse olla asian suullisessa käsittelyssä mukana, vaan videota voidaan käyttää oikeussalissa. (Taskinen 2008, 74, 120.)

5.4.2 Syyttäjälle tehtävä ennakkoilmoitus ja tutkintasuunnitelma

Lapsiin kohdistuneissa rikoksissa tehdään aina syyttäjälle ennakkoilmoitus tutkinnasta esitutkintalain 5 luvun 1 pykälän mukaisesti. Sen perusteella esitutkinta- ja syyttäväviranomaisten yhteisen päätöksen mukaan syyttäjälle on ilmoitettava lapsiin kohdistuvissa vähäistä vakavammissa väkivaltarikoksissa. Ilmoitusvelvollisuus on määriteltyä lakia tarkemmin valtakunnansyyttäjän yleisessä ohjeessa 2013:4. (Valtakunnansyyttäjä 2013:4.)

Syyttäjälle tehtävä ilmoitus on tärkeä, jotta hänet saadaan mukaan jo tutkintavaiheessa. Yhteistyö saattaa olla merkittävä osa tutkintaa ja rikosnimikkeiden taakse kätkeytyvien pakkokeinojen käyttöä. Joskus syyttäjä myös pystyy oman asiantuntijuutensa avulla keskeyttämään niin kutsuttua turhaa tutkintaa. Mikäli syyttäjän tulkinnan mukaan käsillä olevasta tutkinnasta ei tulla kokonaisuutta arvostellen saamaan menestyvää syytettä aikaiseksi, voi olla asianosaisten, eikä vähiten lapsen etu keskeyttää tutkintaa. Toisaalta tärkeää on selvittää erilaiset erityistoimenpiteet, joita asianosaisille voidaan joutua järjestämään, kuten suojelutoimet. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 59.)

Yhteistyö alkaa ilmoituksesta syyttäjälle ja tämän yhteydenotosta poliisiin. Monesti yhteistyö hoidetaan puhelimitse, mutta toisinaan turvaudutaan palaveriin tai videoneuvotteluun. Tämän aloituspalaverin tarkoituksena on tutkintalinjojen luominen, eli

tehdä alustava tutkintasuunnitelma ja aikataulu. Tutkintasuunnitelma ohjaa tutkintaan sijoitettuja resursseja ja toisaalta määrittää sekä syyttäjälle että esitutkintaviranomaiselle tutkinnan konkreettiset toimet. Resurssien ja toimien kohdentaminen vaatii myös järjestelmällisyyttä, syyteoikeuksien vanhentuminenkin voi joskus tulla kysymykseen ja näistä syistä aikataulun laatiminen on tärkeää jo alkuvaiheessa. (Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 7, 17.)

Erittäin tärkeä yksittäinen asia on tässä kyseisessä aloituspalaverissa varmistaa se, että lastensuojeluilmoitus on tehty (Ellonen & Rantaeskola 2016, 59).

6 TILASTOT HENKEEN JA TERVEYTEEN KOHDISTUNEISTA RIKOKSISTA, ALAIKÄISEN OLLESSA ASIANOMISTAJANA

Poliisilla on oma tilastojärjestelmä, josta saadaan lähes ajankohtaista tietoa. Sinne päivitetään poliisin tietojärjestelmä PATJA:n tiedot. Tämä tilastojärjestelmä on nimeltään PolStat, eli poliisin tulostietojärjestelmä. PolStatia hoitaa siihen erikseen nimetyt henkilöt, jotka ylläpitävät ja viestittävät tarpeen mukaan tilastoista.

Tässä kappaleessa käsitellyt tilastot ovat peräisin PolStat:sta. Vertailut keskittyvät henkeen ja terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin, pahoinpitelyihin ja lieviin pahoinpitelyihin. Kaikista kolmesta eri rikossisällöstä on valittu otanta sekä Sisä-Suomen poliisilaitoksen että koko Suomen alueella tapahtuneista rikoksista, joissa asianomistajana on alaikäinen.

Tilastot on kerätty kymmenen vuoden ajalta vuosina 2006-2016. Tänä aikana pystytään lähes varmuudella tekemään johtopäätöksiä ilmoitusten määrällisestä kehityksestä. Tämän ajanjakson aikana on tehty kolme lakimuutosta lastensuojelulakiin ja lastensuojeluilmoituksen ilmoittamisvelvollisuuteen. Vuoden 2008 lakimuutos koski viranomaisten lastensuojeluilmoitusvelvollisuutta, salassapitosäännön sitä estämättä. Ilmoittamiskynnys poliisille on madaltunut vuonna 2011 aluksi seksuaalirikosten osalta ja vuonna 2015 henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten osalta. Pahoinpitely on poliisille tehtävän ilmoitusvelvollisuuden alainen teko, kun taas lievä pahoinpitely ei sitä ole. Mukaan on kuitenkin kokonaiskehitystä kuvaamaan otettu kokonaisuus henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista.

Vaikka seksuaalirikosten ilmoittamisen kynnyksen madaltui vuonna 2011, voisi niistä varmasti tehdä johtopäätöksiä ilmoitusten määrän kehityksen suhteen, mutta ne eivät kuitenkaan koske tämän opinnäytetyön sisältöä, joten tilastointi on jaettu koskemaan vain henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia poliisille tehtävien ilmoitusten osalta.

6.1 Tilastoista ja niiden tulkinnasta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää korrelaatiota lakimuutoksen ja poliisille ilmoitettujen rikosten määrän välillä. Korrelaatiokerrointa ei kuitenkaan lähdetä laskemaan

tarkemmin, vaan tässä tutkimuksessa pyritään ilman laskennallista kaavaa toteamaan korrelaation mahdollisuus näiden kahden asian välillä. Tilastoista on tehty teoreettinen tutkimus, tarkemmin selittävä, eli kausaalinen tutkimus. Tällä menetelmällä voidaan selvittää syy-seuraussuhdetta kahden asian välillä. (Heikkilä 2008, 15.)

PolStatista saatavien tietojen perusteella tilastollinen tutkimus on melko helppo tehdä. Tilaston luotettavuus, eli reliabiliteetti on lähes sataprosenttinen. Mahdollisuus tilastosta saatavaan virheelliseen informaatioon on teoreettisesti hyvin pieni, koska kirjattu ilmoitusmäärä siirtyy suoraan järjestelmästä taulukkoon. Tilastot kertovat vain rikoksena kirjatut ilmoitukset. Absoluuttista totuutta nämä tilastot eivät tietenkään kerro rikollisuuden määrästä, vaan kyseessä on poliisin kirjaamat rikosilmoitukset asianomistajan ollessa alle 18-vuotias.

Rikollisuuden määrää ei kyetä mittaamaan todellisuudessa. Piilorikollisuutta, jota ei tule poliisin tietoon on mahdotonta mitata. Voidaan tehdä vain arvioita.

Poliisin itse kirjaamat rikokset ovat näin lähes sataprosenttisella varmuudella oikein, eikä luottamusväliä tarvitse arvioida erikseen. Luottamusvälillä tarkoitetaan otannasta vähennettävän virhemarginaalin jälkeen jäävää tulosta. Koska otanta ei perustu kyselyyn, voidaan tilaston virhemarginaalin tulkita olevan olematon. (Heikkilä 2008, 42.)

Näistä tilastoista voidaan varmuudella siis mitata kirjatut rikosilmoitukset. Poliisi on kuitenkin saattanut hoitaa tapauksen kirjaamatta rikosilmoitusta. Vaikka poliisilla on velvollisuus kirjata rikosilmoitus, mikäli rikosta on syytä epäillä, voidaan joskus toimia asianomistajan edun mukaisesti myös jättämällä rikosilmoitus kirjaamatta. Asiasta saatetaan kirjata sekalaisilmoitus ja siirtää asia esimerkiksi sovittelutoimiston hoidettavaksi, jossa voidaan saada parempi hyöty molemmille osapuolille pienemmissä pahoinpitelytapauksissa. Pahoinpitelyrikokset lievinä ja perusmuotoisina lähtökohtaisesti sopivat sovittelumenettelyyn. Sovittelussa epäilty ja uhri saatetaan puolueettoman tahon kanssa sovitteluun tapahtunutta rikosta, tai joissain tapauksissa riita-asiaa. Molempien osapuolien tulee ymmärtää sovittelun tarkoitus ja alaikäisen, hänen huoltajan tai muun laillisen edustajan on hyväksyttävä menettely. Epäillyn on myös pääpiirteittäin tunnustettava syyllistyneensä soviteltavaan tekoon (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2§ (9.12.2005/1015)). Laki ei suoraan rajaa minkään rikoksen sovittelumahdollisuutta menettelyn ulkopuolelle, mutta tapahtumaa tulee tarkastella kokonaisuutena olosuhteet, laatu, tekotapa, uhrin ja epäillyn suhde, sekä muut seikat huomioon ottaen. Eikä sovitteluun saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, mikäli uhrilla on ikänsä tai rikoksen laadun vuoksi erityinen suojan tarve (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3§).

Poliisihallituksen laatimassa ohjeessa neuvotaan lain esitöihin kirjattujen mainintojen perusteella jättämään lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset sovitellun ulkopuolelle, ja käyttämään suurta harkintaa lähisuhdeväkivallan sovittelussa (POHA ohje 2020/2013/4355).

On siis mahdollista, että rikos on tapahtunut, mutta poliisi on saattanut tulkita lakia niin, ettei rikosta ole tapahtunut tai se on hoidettu esitutkintaa toimittamatta. Nämä kyseiset rikokset,

jotka ovat poliisin tietoon tulleet, jäävät tämän tilaston ulkopuolelle. Tutkimuksessa käytetyt tilastot on kerätty vuoden 2016 ennakkotilastoista.

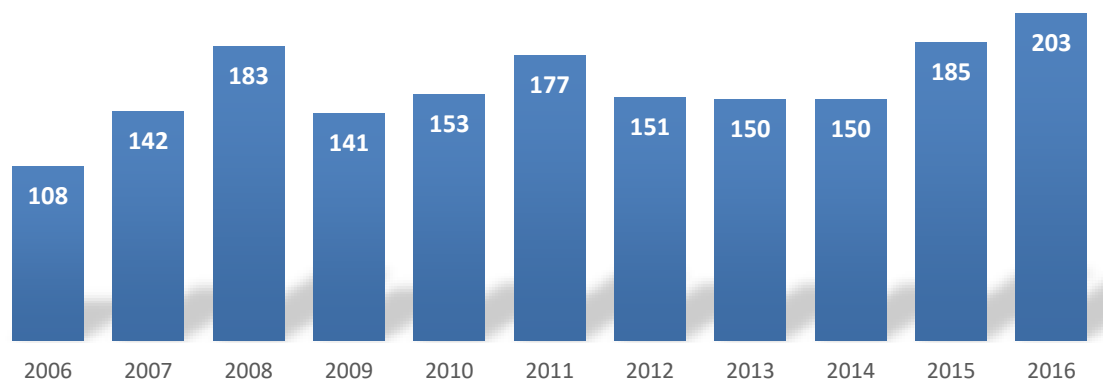
6.2 Lievät pahoinpitelyt

Lieviä pahoinpitelyitä ilmoitetaan poliisille yllättävän vähän. Voisi ajatella, että alaikäisiin kohdistuneet lievät pahoinpitelyt ovat usein toisen alaikäisen tekemiä. Koulussa, hoidossa, puistossa tai muualla tapahtuvat lievät pahoinpitelyt sovitaan aikuisten toimiessa sovittelijan roolissa. Tämä on järkeväkin, eikä missään tapauksessa ole kenenkään etu, että jokainen kilpailu liukumäen laskuvuorosta ilmoitettaisiin poliisille. Alle 15-vuotiaiden tekijöiden kohdalla tilanne on muutenkin mahdoton rikosvastuun ikärajan vuoksi, koska he eivät voi olla rikoksesta epäiltyjä, eikä näin ollen voida asettaa rikosoikeudelliseen rangaistusvastuuseen (Rikoslaki 4:3(13.6.2003/515)). On kuitenkin tärkeää muistaa, että aikuisen tekemänä lapsen kohdistunut lievä pahoinpitely ei ole enää ilman ulkopuolista tahoja soviteltavissa oleva asia. Aikuisen henkilön tulee kyetä toimimaan syyllistymättä lievään pahoinpitelyyn, hänen toimiessaan sovittelijana kahden lapsen välillä, sekä tietenkin antaessaan mahdollista kasvatuksellisenä pidettävää rangaistusta lapselleen.

Varmasti on vieläkin epäselvyyttä siitä, mikä on sallittua ja mikä ei. Tällaisen luetteloinnin tekeminen ei ole mahdollista täysin tyhjentävästi. Kyseessä on kuitenkin kokonaisen kulttuurin toiminnan muuttaminen, joten tämän tyyppistä muutosta ei voida olettaa tapahtuvan muutamassa vuodessa, puhutaan varmasti vuosikymmenistä. Voidaan ajatella, että kun näiden lakimuutosten jälkeen syntyneet lapset ovat kasvaneet aikuisiksi, ovat he mahdollisesti sisäistäneet lievän pahoinpitelyn rikoksena, ei rankaisukeinona.

Seuraavassa on kaaviot lievistä pahoinpitelyistä Sisä-Suomen poliisilaitoksen ja koko Suomen alueelta. Näissä kaavioissa on käytetty PolStat:n tilastoituja poliisille ilmoitettuja lieviä pahoinpitelyitä, joissa asianomistajana on alle 18-vuotias henkilö.

Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella poliisille ilmoitetut lievät pahoinpitelyt

Tilasto 2. Poliisin kirjaamat rikosilmoitukset lievissä pahoinpitelyissä Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueelle, jossa on asianomistajana alle 18-vuotias (PolStat)

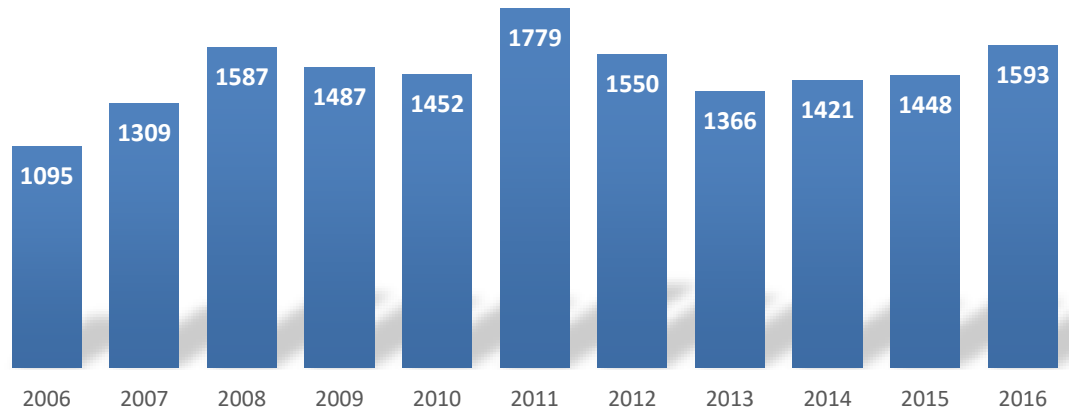
Tarkastellessa Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella poliisille ilmoitettujen lievien pahoinpitelyiden määrää, voidaan todeta ensisilmäyksellä, että määrä on viimeisen kymmenen vuoden aikana lähes tuplaantunut.

Luvun ollessa vuonna 2006 vain 108 ilmoitettua lievää pahoinpitelyä, on määrä noussut vuoden 2016 aikana jo 203 ilmoitukseen, joten kasvua on ollut 88% kymmenen vuoden ajanjaksolla. Luku ei ole missään vaiheessa 2010-luvulla ollut alle 150. Määrä oli korkealla vuonna 2008, jolloin lastensuojelulain muutos on saattanut vaikuttaa ilmoitusten määrään. Tämä tasainen määrä kuluvan vuosikymmenen aikana lähti nousuun vuoden 2014 jälkeen, jolloin ilmoituksia poliisille tehtiin 150 kappaletta. Vuoden 2015 voimaan tullut lakimuutos on mahdollisesti osaltaan nostanut ilmoitusmäärää kahden vuoden aikana 35 prosenttia, vuoden 2016 tasolle.

Hallituksen esitys 78/2010 lievän pahoinpitelyn muuttamisen alaikäisten ja läheisten osalta virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, aiheutti keskustelua kansalaisten keskuudessa ja on saattanut osittain olla vaikuttamassa ilmoitusten kasvaneeseen määrään. Laki tuli voimaan 1.1.2011 tehden lähisuhdeväkivallasta ja alaikäisiin kohdistuneesta lievästä pahoinpitelystä virallisen syytteen alaisia rikoksia. (HE 78/2010 vp.)

Lievien pahoinpitelyiden määrä oli vuonna 2016 korkeimmillaan viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tämän kymmenen vuoden otannan tuloksena voisi päätellä, että lastensuojelulain muutokset ovat saattaneet vaikuttaa Sisä-Suomessa poliisille tehtyihin ilmoituksiin. Vaikka luvut eivät monia kymmeniä nouse vuosina 2008, 2011 ja 2015, on kasvu kuitenkin selkeästi havaittavissa. Luku on siis ollut vuonna 2016 korkeimmillaan. Vaikka viimeisin lakimuutos tuli voimaan vuonna 2015, vuoden 2016 korkea lukema voi selittyä sillä, että muutos tuli voimaan kesken vuoden 2015, eli 1.4.2015. Ensimmäinen kokonainen tilastoitu kalenterivuosi oli 2016.

Koko Suomen alueella poliisille ilmoitetut lievät pahoinpitelyt

Tilasto 3. Poliisin kirjaamat rikosilmoitukset, jossa on asianomistajana alle 18-vuotias (Polstat)

Koko Suomen alueella kirjattujen lievien pahoinpitelyiden määrä saattaa selittyä samoilla seikoilla, kuin Sisä-Suomenkin alueella. Lastensuojelulakiin tehtyjen muutosten vuosina ilmoitusmäärä on ollut suurimmillaan. Kaksi asiaa eroaa kuitenkin selkeästi Sisä-Suomen poliisilaitoksen vastaavasta tilastosta.

Ensimmäiseksi ilmoitusmäärä on ollut korkeimmillaan vuoden 2011 aikana. Tämä eroaa Sisä-Suomen tilastosta. Vuoden 2011 lastensuojelulakiin tehty muutos koski käytännössä seksuaalirikoksia, joten tämä ei selity suoranaisesti tällä lakimuutoksella. Yhtenä syynä voidaan ajatella taloudellisen ahdingon tuomaa epätasapainoa, joka kosketti monia perheitä. Laman aikana rikollisuus usein lisääntyy, ja lievien pahoinpitelyiden määrän voidaan ajatella selittyvän ahdingon mukanaan tuoman epävarmuuden ja epätasapainon vuoksi. Selkeämpi yksittäinen voi olla lievien pahoinpitelyiden tullessa osittain virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi 1.1.2011, sinä vuonna poliisi kirjasi tämän tyyppisiä rikoksia totuttua enemmän.

Kasvua vuodesta 2006 vuoteen 2011 oli 62 %, joka on korkein kasvu kymmenen vuoden otannassa. Verrattaessa korkeinta lukemaa vuodelta 2011 viimeisimpään 2016 tilastoon, laskua on ollut 10 prosenttia. Vuosi 2011 henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa koko Suomessa poliisille ilmoitettujen rikosten osalta on ainut vuosi, jossa jokin muu kuin vuosi 2016 oli ilmoitusmäärällisesti suurin.

Toisena merkittävänä tekijänä voidaan tarkastella vuoden 2006 ja 2016 välistä eroa. Sisä-Suomen alueella ilmoitusmäärä oli tuplaantunut, mutta koko Suomen alueella kasvua oli havaittavissa vain 45 prosenttia.

Vaikka lastensuojelulakiin tehdyt muutokset eivät suoranaisesti liity lieviin pahoinpitelyihin, voidaan kuitenkin havaita muutos pahoinpitelyiden ilmoitusmäärään, myös kokonaisarvosteluna vähäisemmän teon osalta.

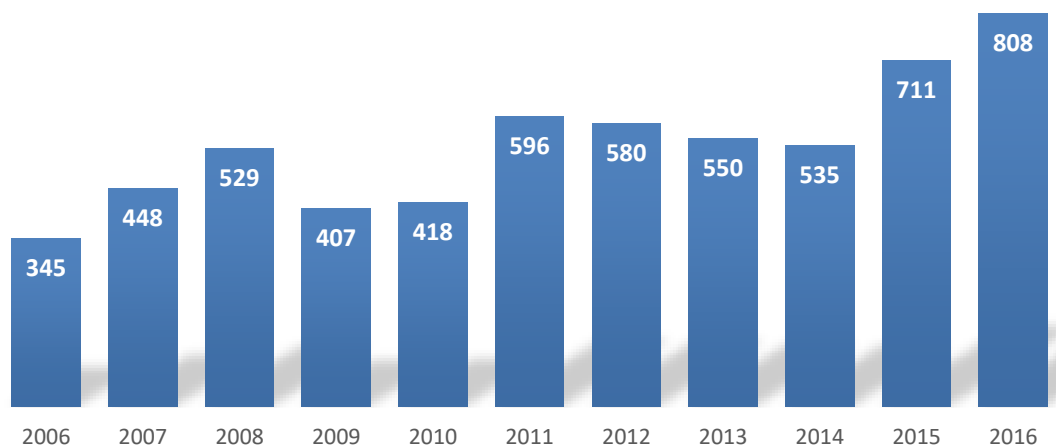
6.3 Pahoinpitelyt

Varsinaiset vuoden 2015 lakimuutoksen mukanaan tuomat poliisille tehtävät ilmoitukset näkyvät tässä kohdassa. Pahoinpitely on rikoksena hyvin ymmärretty. Yöaikaan nakkioskilla tapahtuva kahden humalaisen välien selvittely jää usein ilmoittamatta ja hyvänäin. Tapahtumiin liittyy yleensä runsaasti alkoholia, eikä vammat kummallekaan osapuolelle ole usein edes hoitoa vaativia. Toisaalta taas on erittäin tärkeää, että alaikäisiin kohdistuneet pahoinpitelyt tulevat poliisin tietoon. Viime vuosina on ollut ääriesimerkkejä, joissa toimivaltuudet eivät ole täyttyneet ja riittävät viranomaistoimenpiteet ovat jääneet tekemättä. Täysin hypoteettisena esimerkkinä voidaan tarkastella tilannetta, jossa perheen sisällä tapahtuva väkivalta saattaa muuttua rajummaksi, mikäli siihen ei päästä puuttumaan. Kuritusväkivaltana tapahtuva lievä pahoinpitely saattaa muutaman kerran jälkeen ja lapsen kasvaessa muuttua rajummaksi väkivallaksi, perusmuotoiseksi pahoinpitelyksi. Tämä saattaa edelleen edetä törkeäksi ja lopulta pahimmillaan johtaa lapsen kuolemaan.

Rajapinta lievän ja perusmuotoisen pahoinpitelyn välillä on vaikea havaita. Kuitenkin mikäli pahoinpitelyn tekijänä on aikuinen, voidaan ilmoitus kirjata osapuolten epätasavertaisuuden vuoksi perusmuotoisena, vaikka väkivalta kokonaisuutena arvostellen muutoin olisi lievää.

Alla olevissa kaavioissa on nähtävillä Sisä-Suomen poliisilaitoksen ja koko Suomen alueella poliisille ilmoitetut pahoinpitelyt, jotka ovat kohdistuneet alaikäisiin.

Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella poliisille ilmoitetut pahoinpitelyt

Tilasto 4. Poliisin kirjaamat rikosilmoitukset, jossa on asianomistajana alle 18-vuotias (Polstat)

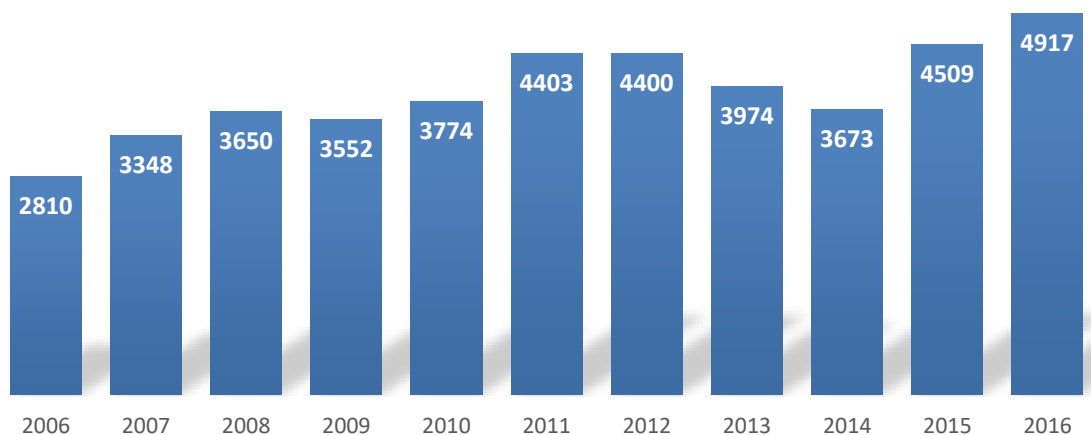
Yllä olevasta kaaviosta näkee selvästi vuodet, jolloin muutoksia on tehty lakeihin. Selkein nousu on vuoden 2015 aikana, jolloin uusin lastensuojelulakiin tehty muutos ilmoitusvelvollisuudesta tuli voimaan kesken vuoden. Kasvu jatkui vuonna 2016, jolloin

lukema on kasvanut ennätyselliseen 808 ilmoitukseen. Kymmenen vuoden otannassa kasvua on ollut 134%. Vuonna 2006 määrä oli vain 345 ilmoitusta, joka on reilusti alle puolet vuoden 2016 määrästä. Viimeisin kasvupiikki voisi olla selitettävissä lakimuutoksella ilmoitusvelvollisuuteen. Lainsäätäjä ei asettanut varsinaista määrällistä tavoitetta Hallituksen esityksessä 164/2014, mutta tavoitteena oli ilmoitusmäärän kasvu. Näin ollen voidaan todeta, että tavoitteessa onnistuttiin.

Kasvu vuodesta 2006 vuoteen 2008 on tapahtunut portaittain, eikä tästä voida näin ollen suoraan tulkita lakimuutoksella olleen suurta vaikutusta ilmoitusten määrään. Kuitenkin vuonna 2009 tapahtunut lasku mahdollisesti selittää lakimuutoksen vaikutusta ilmoitettuihin pahoinpitelyihin.

Vuonna 2011 tapahtunut kasvu ilmoitusten määrässä on merkittävä vuoteen 2010 verrattuna. Ilmoitetut pahoinpitelyt kasvoivat 418:sta aina 596:een asti, eli 43%. Tätä voidaan pitää huomattavana nousuna. Kuitenkin määrä laski kolmena peräkkäisenä vuotena ollen vuonna 2014 vain 535 ilmoitusta. Uusi laajempi viranomaisten ilmoitusvelvollisuus alaikäisiin kohdistuneissa pahoinpitelyissä astui voimaan 1.4.2015. Kasvu vuoteen 2016 vuodesta 2014 oli 51%. Eli määrä kasvoi kahden vuoden aikana puolella, joka on erittäin merkittävä seikka.

Koko Suomen alueella poliisille ilmoitetut pahoinpitelyt

Tilasto 5. Poliisin kirjaamat rikosilmoitukset, jossa asianomistajana alle 18-vuotias (Polstat)

Koko Suomen osalta kaaviota tarkastellessa sen trendi on lähes yhdenkaltainen Sisä-Suomen tilastoon verrattuna. Ilmoitusten määrien nousut ja laskut ajoittuvat samoihin vuosiin, kuten edellisessä kaaviossa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Koko Suomen alueella vuonna 2010 ilmoitettiin alaikäisiin kohdistuneita pahoinpitelyitä poliisille enemmän, kuin vuonna 2008. Tämä lukema poikkeaa selkeästi Sisä-Suomen tilastosta. Koko Suomen alueella kasvua kymmenen vuoden ajalla oli 2810 ilmoituksesta 4917 ilmoitukseen. Kasvua tällä ajanjaksolla oli 75%, joka on huomattavasti vähemmän verrattuna Sisä-Suomen tilastoon.

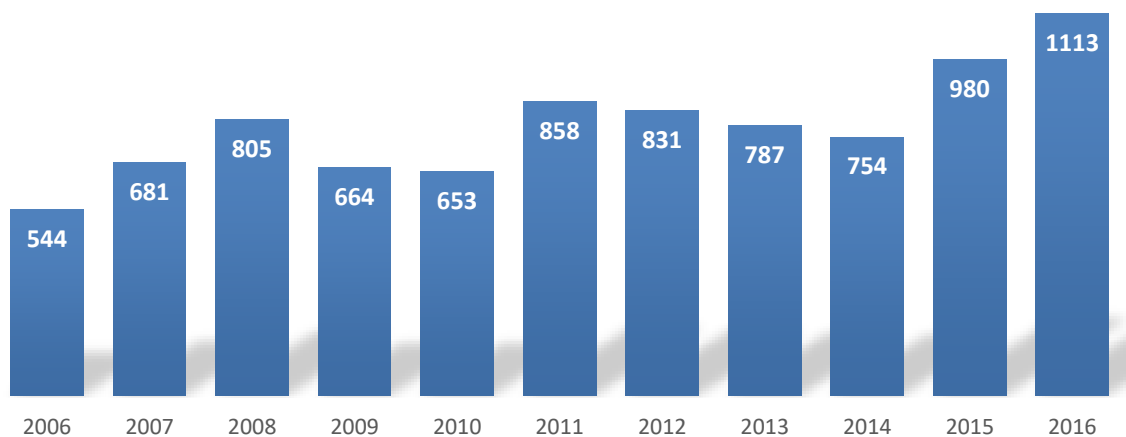
Myös vuonna 2011 oli havaittavissa oleva selkeä nousu ilmoitusten määrässä, niiden ollessa 4403. Vuoteen 2010 verrattuna nousua oli kuitenkin vain 17%, luvun ollessa 3774.

Kuten Sisä-Suomessakin, myös koko Suomen alueella seuraavat kolme vuotta ilmoitusmäärä laski, mutta lähti jyrkkään nousuun vuoden 2014 jälkeen. Vuonna 2014 luku oli 3673, kun vuonna 2016 ilmoituksia tehtiin poliisille 4917 kappaletta. Näiden kahden vuoden välillä kasvua oli 34%.

Voidaan siis todeta, että muutokset ovat havaittavissa niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. Kuitenkin Sisä-Suomessa prosentuaalinen kasvu on ollut huomattavampaa.

6.4 Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset

Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset

Tilasto 6. Poliisin kirjaamat rikosilmoitukset, jossa asianomistajana alle 18-vuotias (Polstat)

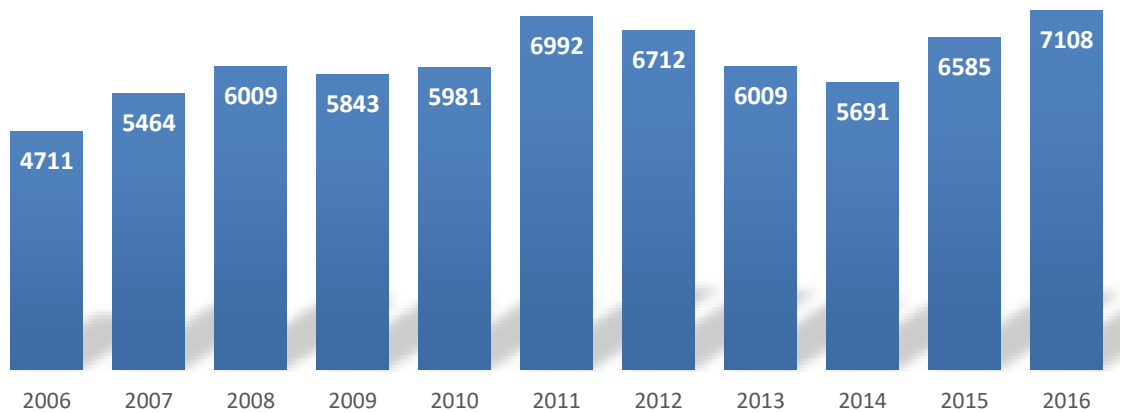
Verrattaessa kaikkia henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia aiempiin Sisä-Suomen tilastoihin, määrät muutosten suhteen seuraavat toisiaan. Tämä on selitettävissä sillä, että pahoinpitelyt ja lievät pahoinpitelyt kattavat lähes kaikki tämän tilaston ilmoitusmääristä. Vuonna 2006 poliisille ilmoitettiin 544 henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta, joista 345 oli pahoinpitelyitä ja 108 lieviä pahoinpitelyitä. Määrä on siis yhteenlaskettuna 83% kaikista rikoslain 21 luvun poliisille ilmoitetuista rikoksista.

Kymmenen vuoden vertailussa henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten poliisille ilmoitettu määrä on noussut 544:stä ilmoituksesta aina 1113:een. Kasvua on ollut 105%, eli määrä on tuplaantunut vuosikymmenen aikana.

Vuosien 2010 ja 2011 teytyjä ilmoituksia verratessa vuonna 2010 Sisä-Suomessa tehtiin poliisille henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa 653 ilmoitusta, kun vuonna 2011 vastaava määrä oli 858. Tässä on nähtävissä selkeä nousu, eli 31%.

Kuten muissakin tilastoissa, vuosina 2015 ja 2016 ovat ilmoitusten määrät kasvaneet jyrkimmin. Vuonna 2014 ilmoitettiin poliisille 754 henkeen ja terveyteen kohdistuneesta rikoksesta, kun huippulukema vuonna 2016 oli 1113 ilmoitusta. Kahden vuoden kasvu on näin ollen 46%.

Koko Suomen alueella poliisille ilmoitetut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset

Tilasto 7. Poliisin kirjaamat rikosilmoitukset, jossa asianomistajana alle 18-vuotias (Polstat)

Koko Suomen kattavassa tilastossa henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa asianomistajan ollessa alaikäinen, näkyy lakimuutokset vuosina 2008, 2011 ja 2016 selkeinä kasvuina ilmoitusten määrässä.

Kuten Sisä-Suomenkin alueella, valtakunnallisesti pahoinpitelyt ja lievät pahoinpitelyt kattavat lähes kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset. Vuonna 2016 ilmoitettiin 7108 rikosta, joista lieviä pahoinpitelyitä oli 1593 ja pahoinpitelyitä 4917. Nämä yhdessä kattavat kokonaismäärästä 92%.

Kasvua kymmenen vuoden otannassa oli 51%. Vuoden 2010 ilmoitusmäärä oli 5981 ja 2011 lukema 6992. Määrällisesti se on noin tuhat ilmoitusta ja prosentuaalisesti 17 yksikköä.

Ilmoitusten määrä jatkoi kasvuaan vuoden 2014 ja 2016 välillä. Lukemat olivat 5691 ja 7108 poliisille tehtyä ilmoitusta. Kasvua kahden vuoden välillä oli 25%, joka on puolet vähemmän, kuin Sisä-Suomen alueella. Tätä voisi selittää se seikka, että vuonna 2011 ilmoitusmäärä on ollut lähellä vuoden 2016 tasoa, eikä se ole laskenut väli vuosina yhtä paljoa, kuin paikallisesti. Toinen selittävä tekijä saattaisi olla lievien pahoinpitelyiden määrän olleen korkeimmillaan vuonna 2011, jolloin ne tulivat alaikäisten osalta virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi.

Verratessa muutoksia vuosien 2006-2016 alaikäisiin kohdistuneisiin seksuaalirikoksiin koko maassa, muutoksen ilmoitusvelvollisuuden kynnyksen madaltuessa 2011 voi huomata. Vuonna 2006 ilmoituksia poliisille tehtiin 1229 kappaletta ja vuonna 2010 poliisi vastaanotti ilmoituksia 1479. Selkeä kasvupiikki oli vuonna 2011, jolloin määrä oli 1812 ja nousten

edelleen vuonna 2012 yhteensä 2103:een kappaleeseen seksuaalirikosilmoituksia koko maassa. Tämän jälkeen ilmoitusmäärä on laskenut hieman, ollen kuitenkin vielä 1875 kappaletta vuonna 2016.

7 YHTEENVETO

Tutkimusta olisi ollut helppo laajentaa moneen suuntaan. Oli kuitenkin ensisijaisen tärkeää, että rajaus osuu pieneksi ja opinnäytetyö pysyy sille annetuissa mittasuhteissa. Tämänkin laajuisestakin tutkimuksesta pystyy tekemään valtavan määrän johtopäätöksiä ja tulkintoja. Spekulointi jää melko pieneksi tarkoituksella ja havaintoja on pyritty nostamaan esiin pääosin vain oletettujen kausaalisten ketjujen kautta.

7.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen perimmäisenä tarkoituksena oli selvittää, vaikuttiko vuonna 2015 lastensuojelulakiin tehty muutos poliisille tehtäviin pahoinpitelyilmoitusten määrään, ja siten myös poliisin työkuormaan määrällisesti. Tämän tutkimuksen osalta heräsi muutamia muitakin ajatuksia, jotka ovat saattaneet osaltaan vaikuttaa poliisille tehtävien ilmoitusten määriin lakimuutoksen ohella.

7.1.1 Ilmoitusmäärät ovat kasvaneet

Poliisille tehtävien ilmoitusten määrä on viimeisen kymmenen vuoden aikana selvästi kasvanut. Asiaa selittää useampikin seikka. Ihmisten tietoisuus ilmoittaa poliisille rikoksista on lisääntynyt ja kulttuuri on kokenut jo muutoksen. Nykyään lievää pahoinpitelyä ei enää suvaita ja siedetä vaan se omaksutaan osaksi rikollista toimintaa. Tämä on ollut yksi lainsäätäjien keskeisistä tavoitteista. Toisaalta taas lakia on muutettu yksilön edun vuoksi, jotta velvollisuuden piirissä olevat henkilöt ilmoittaisivat herkemmin kaikenlaisesta epäilystä rikollisesta toiminnasta poliisille. Lakimuutosten ja ilmoitusmäärien kasvun välillä on selkeästi positiivinen korrelaatio.

Yleisesti lievien pahoinpitelyiden määrä on vakiintunut 2010-luvulla. Tämän taustalla on todennäköisesti lakimuutos rikoslain syyteoikeuteen. Hallituksen esityksen 78/2010 perusteella rikoslain 21 luvun 16 pykälää muutettiin lievien pahoinpitelyiden osalta. Lievästä pahoinpitelystä tehtiin virallisen syytteen alainen rikos, jos kyseessä on lähisuhdeväkivalta, alle 18-vuotiaaseen kohdistunut teko tai työn vuoksi uhriksi joutunut henkilö.

Lähisuhdeväkivalta on ollut suurimpia piilorikollisuuden muotoja ja tällä muutoksella pyrittiin saamaan läheisiin kohdistuneet väkivallanteot virallisen syytteen alaisiksi. Läheishteeksi luettiin lainsäätäjän määräyksen mukaan kaikki henkilöt, jotka ovat läheisessä suhteessa toisen osapuolen kanssa. Rikoslain 21 luvun 16 pykälän 1 momentin 2 kohdassa on lueteltuna tekijän aviopuoliso, entinen aviopuoliso, sisarus, lapsi, vanhempi, samassa

taloudessa asuva tai joku muu näihin rinnastettava läheinen. Rajapinta kulkee kuitenkin esimerkiksi koulu- ja vapaa-ajan ystävyys-suhteissa, näitä ei lueta läheisiksi suhteiksi. Läheistä suhdetta käsitellään tarkemmin Hallituksen esityksessä 6/1997, törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisen yhteydessä. (HE 6/1997 vp.)

Vaikeuksia aiheuttaa epätietoisuus siitä, mitä on lievä pahoinpitely ja perusmuotoinen pahoinpitely. Asiaa tarkastellessa vielä alaikäiseen kohdistuvana tekona, ei lakia aina osata tulkita sen tarkoituksen mukaan. Monet viranomaiset ja myös lain kanssa päivittäinkin tekemisissä olevat henkilöt eivät osaa erottaa tekemuotoja. Tai osaa ottaa kantaa siihen, miten lakia tulkitaan lapsen kohdalla. Lähdemateriaalista on kuitenkin havaittavissa yleinen käsitys, että lapseen kohdistettuja pahoinpitelyitä ei tutkita lähtökohtaisesti lievänä. Tämä juontaa lapsen ja aikuisen epätasavertaisuuteen, eli lapsen puolustuskyvyttömyyden aiheuttamana kokonaisarvostelu epäillylle teolle ei voisi olla lievää.

Yhtenä seikkana voidaan nostaa varmasti esille internetin informaation ja sähköisen rikosilmoituksen mukanaan tuoma asioiden hoitamisen helppous. Rikosilmoitusta tehdäkseen ei tarvitse enää lähteä kotoa mihinkään, vaan rikosilmoituksen voi täyttää sähköisenä. Poliisiasemalle henkilökohtaisesti tehtävän ilmoituksen kynnyks on kansalaisilla korkeampi.

7.1.2 Poliisin työmäärä on lisääntynyt

Yhden poliisin tavanomaiseen pahoinpitelyyn käyttämä tutkinta-aika on vaikeaa saada selville. Varovaisesti voisin arvioida siihen menevän noin 10 työtuntia ilmoituksen vastaanotosta esitutkintapöytäkirjan valmistumiseen. Mikäli jutussa asianomistajana on lapsi, aika voidaan tuplata tai jopa triplata. Vaikka tilastollisesti se näkyy vain tutkittuna pahoinpitelyinä, alaikäisen kanssa toimiminen tekee siitä moninkertaisesti työläämpää ja enemmän aikaa vievää. Tähän seikkaan pohjaten työmäärä on selkeästi lisääntynyt. Resurssit ovat poliisin tutkintatoiminnassa melko minimaaliset ja yhden tutkijan työkuorma on kasvanut vuosien saatossa jo ennen tätä lakimuutosta.

Poliisiasemilla on olemassa erilliset tutkijat, jotka hoitavat lapsiin kohdistuneita rikosepäilyjä. En ole tutkinut määriä juttujen osalta yleisesti, onko näiden tutkijoiden osalta työkuorma kasvanut enemmän verraten niihin tutkijoihin, joille ei lapsiin kohdistuneita epäiltyjä rikoksia määrätä tutkittavaksi. Toisaalta tutkintaryhmän sisällä pystytään jakamaan työkuormaa tarvittaessa, eikä yhden niskan kaadeta kaikkea.

Koska ilmoitusmäärän kasvu oli vuoden 2015 lakimuutoksen yksi tavoitteista, tavoitteessa on onnistuttu. Poliisin resursseja ei kuitenkaan olla tähän mitoitettu, joka on tietenkin harmillista varsinkin asianosaisten kannalta. Asenne poliisia kohtaan saattaa tulla vuosien saatossa muuttumaan, koska tutkinta-ajat pidentyvät. Pitkät tutkinnat vähentävät osaltaan ilmoitushalukkuutta kansalaisten keskuudessa. Asioita pyritään hoitamaan ilman viranomaistoimintaa, joka toisaalta on hyvä asia, mutta saattaa myös kärjistä osapuolten välejä.

Pelkästään ilmoitusmäärän kasvu ei ollut lakimuutoksen tavoitteena. Toisena tavoitteena oli saada muutosta asenteissa lievää väkivaltaa kohtaan sen kohdistuessa lapsiin. Asenteen

muuttaminen ei lain avulla usein onnistu, se on vain ensimmäinen askel kohti muutosta. Ihmisten asenteeseen vaikuttaminen on pitkä prosessi. Asenteen muutoksen myötä poliisin tietoon saatettu lievä väkivalta kasvaa hyvin todennäköisesti tulevaisuudessa. Tämän ennustaminen on toki vaikeaa, mutta nyt kasvava sukupolvi on kasvatettu jo pääosin hyvin vapaassa ympäristössä, ilman fyysistä kurittamista. Tämän myötä voisi toivoa, että aikuisen lapsen kohdistama yleisin väkivallan muoto tulee hiljalleen poistumaan kokonaan.

7.2 Pohdintaa

Mikäli asiasta olisi halunnut tehdä kattavamman työn, olisi tilastojen tueksi täytynyt haastatella muutamia lapsirikostutkijoita. Empiirisen tutkimuksen avulla olisi voitu ristiin verrata työmäärän kasvua. Tällä tavoin oltaisiin myös voitu selvittää alueellisia eroja toimintamalleissa, tutkinta-ajoissa, ilmoituserkkyyttä tarkemmin, sekä saada aktuaalisempi tieto työn varsinaisesta sisällöstä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ollut antaa niin yksityiskohtaista tietoa, vaan pyrkiä selvittämään yleisesti lakimuutosten vaikutusta. Näitä asioita voidaan myöhemmin selvittää yksityiskohtaisemmin, laajemmissa tutkimuksissa. On myös hyvä antaa muutaman vuoden kuluu, jotta nähdään mille tasolle ilmoitusmäärät vakiintuvat.

Haastatteleamalla eri yksiköissä ja alueilla toimivia poliiseja, oltaisiin voitu vertailla toimintamalleja keskenään. Olisi ollut mielenkiintoista selvittää, kuinka paljon eroa on esiselvitystoiminnan, sekalaisilmoituksen ja rikosilmoituksen kirjaamisen suhteen, kun poliisille tulee ilmoitus alaikäiseen kohdistuneesta, epäilystä pahoinpitelystä. Onko eri puolella Suomea vakiintuneita tapoja kirjata ilmoitus aina tai selvittää tilannetta ennen asian kirjaamista PATJA:n. Tämänkaltaisella selvityksellä olisi voitu mahdollisesti edistää ja yhtenäistää poliisin toimintatapoja.

Haluan jakaa tämän opinnäytteen lopuksi muutaman asian, jotka tätä tutkimusta tehdessä nousivat esiin. Ensinnä mietin ulosottoviranomaisen lastensuojeluilmoituskynnystä. Ulosottoviranomainen kohtaa ihmisen yleensä epämiellyttävissä olosuhteissa. Tässä tarkoitan perheitä, joiden taloudellinen tilanne on joutunut niin ahtaalle, että ulosottoviranomainen joutuu kohdistamaan toimenpiteitä perheen kotiin. Havainnot tällaisessa tilanteessa saattavat olla tavanomaisesta perhemallista poikkeavia. Kysymys siis kuuluu, onko ulosottoviranomaisella syy tehdä lastensuojeluilmoitus, jos perheellä menee keskivertoa ydinperhettä huonommin täysin inhimillisistä syistä? Vastaus on varmasti kyllä ja ei, toki lasten etuahan ilmoituksella suojataan ja toisissa tilanteissa ilmoituksen tekeminen on tietysti tarpeellista. Toisaalta lapsilla saattaa olla asiat täysin hyvin, vaikka esimerkiksi kodin irtaimiston määrä ja ruoan monipuolisuus olisivatkin hieman poikkeavat ”keskivertoperheestä”.

Ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluasioissa on haasteellisinta sen subjektiivisuuden vuoksi. Tämä tulkinnanvaraisuus toimii lastensuojeluilmoitusten suhteen sekä edistävänä että hidastavana tekijänä. Jokainen ihminen on kokenut erilaisen lapsuuden ja kokee asiat eri lailla. Tästä johtuen lastensuojeluilmoituksen, rikosilmoituksen tai muun viranomaisen

poliisille tehtävän ilmoituksen voi joku toinen jättää tekemättä tilanteesta, jossa joku toinen sen tekisi.

Monikulttuurisuus tuo myös näkemyseroihin haastetta. Suomalainen lainsäädäntö on hyvin tiukka lähes kaikkien maailman valtioiden vertailussa. Monet muut maat antavat huomattavasti paljon enemmän vapauksia lasten kasvattamisen suhteen. Tämän vuoksi saattaa esimerkiksi maahanmuuttajaperheen toiminta näyttää kantaväestön silmissä, jopa väkivaltaiselta. Toisaalta taas viranomaisten laajaan kirjoon työllistyy enenevissä määrin ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä, ja vaikka kotouttaminen on Suomessa hyvällä tasolla, lapsiin kohdistuneet suojelutarpeet saattavat jäädä inhimillisistä syistä tuottamatta. Kotona koettuna väkivaltaa ei etnisillä nuorilla kuitenkaan ole merkittävästi enempää, kuin kantasuomalaisilla. Tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustan omaavat nuoret kohtaavat kuitenkin harrastuksissaan muita enemmän väkivaltaa tai ainakin raportoivat siitä herkemmin (Fagerlund ym. 2014, 124).

Sukupolvien väliset kuilut kaventuvat vuosi toisensa jälkeen ja 80-luvun alulla kielletty kuritusväkivalta alkaa jäädä historiaan kasvatuskeinona. Tämä näkyy asenneilmapiirin muutoksena nuorissa perheissä. Tulkinnallisesti eroavaisuudet kasvatuksen eri tyyliissä ovat kuitenkin edelleen ääripäiden osalta kaukana toisistaan. Kun vanhanaikainen kasvatustyyli jää taka-alalle, tilalle tulee toiseen ääripäähän erilaisia vapaan kasvatuksen keinoja, jotka pitävät ankarampaa kasvatustyyliä suosivia vanhempia huonoina esimerkkeinä lapsilleen. Toisaalta taas ankarammat vanhemmat eivät kykene, tai eivät edes halua ymmärtää eri tyylin kasvatustavan pääpiirteitä. Kuten kaikessa muussakin ihmisiin liittyvässä keskustelussa ja toiminnassa, löytyy kaksi ääripäätä ja yleensä järkevintä on kulkea jossakin näiden kahden välimaastossa.

Kuten sanottua, asenneilmapiiri on muuttunut. Se on muuttunut ennen kaikkea suvaitsevammaksi, mutta toisaalta myös tuomitsevammaksi. Suvaitaan paljon monenlaisia uusia innovaatioita, joilla ei ole perinteitä, mutta tuomitaan lapselle vähänkin mahdollisesti haitalliset kasvatustyyli.

LÄHTEET

- Antila, Minna: Kunnat.net- artikkeli Luettavissa: http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/opetus_lakiasiat/opeku-lakiasia/Sivut/Lastensuojelulain-mukainen-ilmoitusvelvollisuus-poliisille-1.4.2015-alkaen.aspx. Luettu 14.10.2016.
- Ellonen, Noora & Heinonen, Anna: Haaste 4/2014 – Oikeusministeriön lehtijulkaisu. Luettavissa: http://haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42014/ilmoitusvelvollisuudenmuutoksillaollu_tmerkitysta.html. Luettu 17.10.2016.
- Ellonen, Noora & Rantaeskola, Satu (toim.) 2016: Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta. Tampere, Juvenes Print.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki 2014: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Tampere, Juvenes Print.
- Heikkilä, Tarja 2008: Tilastollinen tutkimus. Helsinki, Edita Prima Oy.
- Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2014: Esitutkintalaki ja pakkokeinot. 5. painos. Viro, Print Best.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Liikanen, Pirkko & Sajavaara, Paula: Tutkimus ja sen raportointi. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.
- Humpi, Sanna-Mari 2008: Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Tampere, Juvenes Print.
- Husa, Jaakko & Mutanen, Anu & Pohjolainen, Teuvo 2005: Kirjoitetaan juridiikkaa. Vantaa, Talentum Media Oy.
- Lindholm, Per & Helminen, Klaus & Jousimaa, Kyösti & Lehtola, Kari & Mandelin, Mauri & Nybergh, Björn & Pasanen, Jukka & Svinhufvud, Erik 1980: Esitutkinta ja pakkokeinot rikosasioissa. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 16/1980.
- Matikkala, Jussi 2000: Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Jyväskylä, Gummerus kirjapaino Oy.
- Rantaeskola, Satu (toim.) 2014: Esitutkintalaki – Kommentaari. Tampere, Juvenes Print.
- Räty, Tapio 2015: Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3. uudistettu painos. Porvoo, Bookwell Oy.
- Söderholm, Annlis & Kivittie-Kallio, Satu (toim.) 2012: Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Porvoo, Bookwell Oy.
- Taskinen, Sirpa (toim.) 2008: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Jyväskylä, Gummerus kirjapaino Oy.

Mähönen, Ilkka 2016: Lääketieteen kandidaatti. Keskustelu 18.11.2016.

HE 164/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 14/1985 vp.

HE 6/1997 vp Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 94/1993 vp Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi

HE 78/2010 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta.

HE 282/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 224/1982 vp.

HE 217/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain ja toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamista

KKO 2002:2, Pahoinpitely, Rangaistuksen mittaaminen.

KKO 2001:7, Pahoinpitely, Rangaistava teko.

KKO 1993:151, Pahoinpitely

Valtakunnansyyttäjä 2013:4; Syyttäjälle ilmoitettavat rikosasiat, ilmoitusmenettely ja syyttäjän toimenpiteet.

Valtakunnansyyttäjän ratkaisu dnro:86/21/03; Pahoinpitely, lapsen kurittaminen, näytön arviointi, syytekynnys

Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 7 2013: Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje. Helsinki, Edita Prima Oy.

K 1/2006 vp Oikeusasiamiehen erilliskertomus eduskunnalle: Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisten vastuu 2006

LaVL 9/2006 vp – K 1/2006 vp Lakivaliokunnan lausunto

PeVM 7/2006 vp – K 1/2006 vp Perustuslakivaliokunnan mietintö

Poliisiasiain tietojärjestelmä – PATJA.

Poliisin tulostietojärjestelmä – PolStat.

Lastensuojelu.info.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos.

Julkari.net.

Poliisin ohje 1.4.2015 lastensuojelulaissa ilmoitusvelvollisuuden muutokseen koskien lapsiin kohdistuneita epäiltyjä pahoinpitelyjä.

Poliisihallituksen ohje numero: 2020/2013/5231. Tietojen kirjaaminen poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA).